

سازگی

چگونگی ارتباط
با مردم در شبکه سازی
از دیدگاه اسلام

حیب الله پاکدامن

السلام
الحسين

شکساری

چگونگی ارتباط
با مردم در شبکه سازی
از دیدگاه اسلام

حبيب الله پاكدامن

با تقدیم خالصانه‌ترین حمدها و ستایش‌ها به پیشگاه
ذات اقدس الهی و با عرض سلام به محضر صاحب و
مولایمان حضرت حجت بن الحسن المهدی، عرضه
می‌داریم یا ایها العزیز! مَسَّنَا و اهلنا الضّر و جُنّا
ببضاعه مُزجاء و اوفٍ لَنَا الْکَیْل و تَصَدَّق عَلَیْنَا؛ ان الله
یَجْزِی الْمُتَصَدِّقِیْنَ. یا صاحب الزمان «ران ملخی نزد
سلیمان بردن، عیب است و لیکن هنر است از موری».
مولا جان امیدوارم این نوشته‌ها با عنایت و توجه شما
در مسیر رسیدن به اهداف و آرمان‌های اسلام عزیز
تاثیرگذار باشد و مورد قبول خداوند متعال قرار گیرد.

تشکیلات یکی از فرائض هر گروه مردمی است که هدفی را دنبال می‌کنند. تشکیلات یعنی نظم، یعنی تقسیم وظایف، یعنی ارتباط و اتصال، و زنجیره‌ای کار کردن؛ این معنای تشکیلات است. این چیزی است که نه فقط بد نیست، بلکه یک چیز خوب و بلکه یک چیز ضروری است. هیچ کاری در دنیا بدون تشکیلات پیش نمی‌رود؛ انقلاب اسلامی هم بدون تشکیلات پیش نرفت و پیروز نشد.

حضرت آیت الله امام خامنه‌ای دامت برکاته الشریف
دغدغه‌های فرهنگی، صفحه ۱۴۴: ۱۳۵۹/۳/۲

” ما برای این که بتوانیم کارهای بزرگی را انجام دهیم، بی شک باید متشکل باشیم. رابطه‌های ایمانی، اعتقادی، علمی، و دینی سازمان نیافته برای رسیدن به بخشی از اهداف و تحقق بخشیدن به قسمتی از مراحل یک انقلاب می‌تواند کافی باشد؛ ولی برای رسیدن به بخشی دیگر از اهداف و تحقق بخشیدن به آن قسمت دیگر از آرمان‌های یک انقلاب کافی نیست. ما همچنان بر داشتن یک تشکل پافشاری داریم.

شهید بهشتی رحمت الله علیه

خبرنامه دانشجویان ایران

۱۱ دی ۱۳۴۸

” در این دنیای سازمانی، اگر ما باز بخواهیم
تکروی کنیم، به نظر من، نهایتِ سادگی است. ما
اگر امروز عملِ دسته جمعی نداشته باشیم
کلاهمان پسِ معرکه است؛ که هست! برای این که همه چیز
منظم و تشکیلاتی و سازمانی است. شما جایی نشان دهید
که تنها پیش بروند، بی سازمان راه بروند، بی تشکیلات پیش
بروند، یا تکروی کنند. نمی توانید پیدا کنید.

سخنرانی امام موسی صدر

۷ مهر ۱۳۴۴

حوزه علمیه قم

۲..... ضرورت شبکه‌سازی.....

۶..... چگونگی رابطه با مردم در شبکه‌سازی.....

۸..... اصول مربوط به ایجاد شبکه .....

۱۰..... ۱. توکل بر خداوند.....

۱۱..... ۲. به کار خودتان ایمان داشته باشید.....

۱۱..... ۳. در هر کاری وجود رهبر و مدیر ضرورت دارد.....

۱۳..... ۴. اولویت‌بندی.....

۱۴..... ۵. در هر کاری از برنامه‌ریزی ناگزیریم.....

۱۶..... ۶. چند نکته در باب برنامه‌ریزی.....

۱۷..... ۷. خودمان نظم داشته باشیم و بر منظم بودن مجموعه تاکید کنیم.....

۱۹..... ۸. بیخشید قبل از اینکه دریافت کنید (اخلاص داشته‌باشید).....

۲۰..... ۹. صبور باشید و در رسیدن به نتیجه عجله نکنید.....

۲۱..... ۱۰. اشتیاق‌های مخاطب خود را بسنجید.....

۲۲..... ۱۱. اشتراکات خود و مخاطب خود را پیدا کنید.....

۱۱..... ۱۲. رابطه با کسانی که حاضر باشند در زمان نیاز، منابع خود را (اعم از زمان، انرژی، پول، دانش و تجربه و ارتباط با دیگران) با ما به اشتراک بگذارند.....

۲۲.....

۱۲. در شبکه‌سازی، به دنبال افرادی باشیم که در برخی حوزه‌ها از ما قدرتمندتر باشند..... ۲۳
۱۳. در خودمان هم چیزی داشته باشیم که رابطه با ما برای دیگران جذاب باشد..... ۲۳
۱۴. از تجربه‌ها پند بگیریم..... ۲۴
۱۵. اصالت و شرافت خانوادگی..... ۲۵
۱۶. جوان‌گرایی و توجه ویژه به جوانان..... ۲۵
۱۷. مواظب نفوذی‌های درون شبکه باشیم..... ۲۶
۱۸. از خودتان بگویید..... ۲۷
۱۹. همجواری..... ۲۸

اصول مربوط به حفظ و گسترش شبکه ۳۶

۱. از شکست نترسیم..... ۳۸
۲. از ریزش‌های شبکه دچار یأس نشویم..... ۳۹
۳. پیگیری کنید... و باز هم پیگیری کنید..... ۳۹
۴. ما باید بهترین باشیم..... ۴۰
۵. حفظ کرامت انسانها و رابطه کریمانه با مردم..... ۴۱
۶. درد افراد شبکه، درد شما باشد و برای رفع نیاز سایرین، تمام تلاشتان را بکار ببندید (همدردی کردن)..... ۴۳
۷. با هم باشید و از هرگونه افتراق بپرهیزید..... ۴۵
۸. آنچه برای خود می‌پسندید برای دیگران هم بپسندید..... ۴۶
۹. امتیازهای تشکیلاتی..... ۴۷
۱۰. بین اعضای ادعایی و حقیقی تفاوت قائل شویم..... ۴۸
۱۱. با افراد سرشناس شبکه در کارهای مهم، مشورت کنیم..... ۵۰
۱۲. دائما مراقبت کنیم تا از مسیر و هدف تشکل فاصله نگیریم..... ۵۲

۱۳. ما انتخاب می‌کنیم که دیگران چگونه با ما رفتار کنند..... ۵۳
۱۴. رعایت ادب و احترام نسبت به دیگران..... ۵۴
۱۵. ورود کینه و دشمنی مردم، در دل ممنوع..... ۵۵
۱۶. از کارهایی که موجب بدبینی مردم به تشکیلات ما می‌شوند پرهیز کنیم..... ۵۶
۱۷. باهم و در کنار هم برای رسیدن به هدف واحد..... ۵۷
۱۸. تلاش کنیم برای دیگران ایجاد مزاحمت نکنیم..... ۵۸
۱۹. بردباری در برابر افراد نادان..... ۵۸
۲۰. در مقام انتقام گیری بر نیامدن..... ۵۹
۲۱. انعطاف‌پذیر باشید..... ۶۱
۲۲. مراقبت کنیم بین افراد شبکه رابطه عاطفی و دوستانه برقرار باشد..... ۶۱
۲۳. در صورت اشتباه کردن افراد، عذر آن‌ها را بپذیریم..... ۶۱
۲۴. اگر اشتباهی مرتکب شدیم حتما عذرخواهی کنیم..... ۶۴
۲۵. یکی بودن قول و عمل..... ۶۵
۲۶. کارهای خوب دیگران را ببینیم و قدردانی کنیم..... ۶۶
۲۷. عدم افراط در موعظه..... ۶۸
۲۸. شنونده خوبی باشیم..... ۶۸
۲۹. موقعیت‌شناس بودن..... ۶۹
۳۰. صریح و صادق بودن..... ۷۰
۳۱. از بکار بردن کلمات زشت جدا خودداری کنید..... ۷۱
۳۲. با هرگونه ظلم و تبعیض مقابله کنیم..... ۷۲

حرف آخر..... ۷۳

منابع:..... ۷۶

ضرورت شبکه‌سازی

دین مبین اسلام، فرد و اجتماع را در کنار هم می‌بیند. این‌گونه نیست که اگر انسان از نظر فردی، مومن و معتقد و متخلق به اخلاق باشد کفایت کند؛ بلکه رشد و کمال فرد نصف راه است و بعد از آن نوبت به رشد و تعالی اجتماع می‌رسد و باید انسان مومن در دل فعالیت‌های اجتماعی آب‌دیده شود و عیار ایمانش بالا رود. در سوره مبارک عصر خداوند متعال بعد از قسم به زمان، برای انسان مهذبی که از خسران و زیان نجات پیدا کرده چهار رکن بیان می‌کند:

﴿وَالْعَصْرِ إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ إِلَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا (ایمان) وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ (عمل صالح) وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ (سفارش به حق) وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ (سفارش به صبر)﴾

روشن است که تواصی به حق و صبر از امور اجتماعی است. انسان مهذب نه تنها خودش باید مومن و عامل به اعمال صالح باشد بلکه باید نسبت به اجتماع نیز حساس باشد و در صدد رشد و تعالی اجتماع نیز برآید. از این

جا اهمیت کار اجتماعی و ضرورت متشکل بودن مومنین آشکار می‌شود. اگر اسلام مومنین را برادر همدیگر می‌داند و یا امر به معروف و نهی از منکر را واجب می‌کند همه ناظر به روح واحد و یکپارچه جامعه اسلامی است. برای تحقق این یکپارچگی و وحدت در میان جامعه اسلامی تشکیلاتی بودن مومنین امری لازم و آشکار است که برای شکل‌گیری مدینه فاضله مهدوی از ایجاد و گسترش چنین شبکه‌ای در میان مسلمین ناگزیریم.

استاد علیرضا پناهیان در بیان موانع ظهور به بحث تشکیلاتی بودن مومنین پرداخته و این چنین توضیح داده‌اند:

«گناه‌های کوچک و بازار را مانع اصلی ظهور نبینید؛ مسأله اصلی، ما مومنین هستیم! اما نه در زندگی فردی! اگر شما یک فرد باتقوا باشید که حتی یک گناه در خلوت نداشته باشید، حداکثر نمره ۱۰ از ۲۰ می‌گیرید! بقیه‌اش به زندگی اجتماعی شما برمی‌گردد! اما متأسفانه ما رشد معنوی و اخلاقی را غالباً یک مسأله فردی می‌دانیم! درحالی که مانع اصلی ظهور، رشد ولایت‌مداران در «زندگی اجتماعی» است.

مسیر رشد ما باید به آنجا برسد که بتوانیم در روابط اجتماعی، امتحاناتمان را پس بدهیم. ولی ما فوق‌العاده زرنگیم و برای اینکه گیر امتحانات اجتماعی سخت نیفتیم، با هم کار تشکیلاتی نمی‌کنیم و ارتباطمان را در حد یک «سلام و علیک» نگه می‌داریم! هر کسی تنهایی در کارش موفق است! کار موفق جمعی بلد نیستیم.

ظهور، منتظر این است که ما زندگی جمعی برآمده از تقوا و زندگی تشکیلاتی مبتنی بر فضایل اخلاقی داشته باشیم و خداپرستیمان را در روابط اجتماعی نزدیک به هم ببینیم! اگر راست می‌گوییم با هم کار کنیم، و بعد اگر برخی منافع به‌دست آمده با استعدادهای تو، به جیب رفیقت

رفت، و عیب‌های رفیقت به حساب تو گذاشته شد، تازه کار از این جا آغاز می‌شود. حالا ببینید آن همه معنویت و تقوای فردی، اثر خودش را نشان می‌دهد یا نه؟»

(سخنرانی استاد پناهیان در دانشگاه امام صادق (علیه السلام)، ۹۵/۰۳/۰۲)

بر این اساس ایجاد یک شبکه واحد و یکپارچه برای تحقق اهداف و آرمان‌های بلند دین مبین اسلام ضرورت دارد و مومنین برای رسیدن به کمال و تعالی فردی و اجتماعی چاره‌ای جز داشتن تشکیلات ندارند.

چگونگی رابطه با مردم در شبکه‌سازی

امروزه اهمیت و ضرورت شبکه‌سازی، در عرصه‌های مختلف اعم از فرهنگی و اقتصادی، بر کسی پوشیده نیست. نخستین گام در ایجاد یک شبکه یکپارچه، شناخت اصول اولیه تعامل درست با دیگران است. از این رو با توجه بر اهمیت شناخت و به‌کارگیری این اصول در عرصه شبکه‌سازی و ایجاد شبکه‌ای پایدار و فعال، برآن شدیم تا برخی از این اصول را گرد هم آورده و مورد توجه قرار دهیم. برای این که مباحث را با نظم و ترتیب بهتری ارائه دهیم، اصول مورد نظر را در دو بخش تقدیم می‌کنیم. بخش اول اصولی که بیشتر در ایجاد شبکه تاثیرگذار هستند و بخش دوم مربوط به اصولی است که در حفظ و گسترش شبکه از اثرگذاری بیشتری برخوردار می‌باشند.

بدیهی است که این تقسیم به معنی بی‌فایده بودن بکارگیری اصول هر بخشی در بخش دیگر نیست بلکه فقط بیانگر تاثیر کم اصول هر قسم، در قسم دیگر است.

اصول مربوط به ایجاد شبکه

به نظر می‌رسد هرگونه تلاش و کوشش برای اثرگذاری در حوزه فرهنگ و اقتصاد مردم، بدون داشتن شبکه‌ای گسترده، اگر نگوئیم بی‌فایده، کم‌فایده خواهد بود. موفقیت در عرصه‌های فرهنگی، اقتصادی، سیاسی و اجتماعی نیازمند ایجاد شبکه‌ای است که برآمده از دل مردم و مورد اعتماد مردم باشد. به همین خاطر آموختن اصولی که ما را در ایجاد شبکه کمک می‌کند ضروری است که در این بخش به تعدادی از این اصول اشاره می‌کنیم.

۱. توکل بر خداوند

خداوند متعال در آیه ۱۵۹ سوره مبارکه آل عمران می‌فرماید: ﴿فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ﴾ ای پیغمبر! همین که عزم کردی و تصمیم گرفتی، به خدا اعتماد کن و کار خود را دنبال کن. خداوند متعال در این بیان نورانی برای موفقیت در کار، رعایت دو اصل را ضروری می‌داند؛ یک عزم و اراده که انسان را به عمل وادار کند؛ دوم توکل و تکیه بر خداوند تا یأس و ناامیدی از بین رود و انسان متصل به قدرت بی‌نهایت الهی شود. روشن است که این دو اصل قرین هم هستند و هر یک به تنهایی راه‌گشا نیست. بنابراین در سایه ایمان و عمل هر کار ناممکنی، ممکن می‌شود و دستیابی به هدف به راحتی اتفاق می‌افتد. امام موسی کاظم (علیه السلام) می‌فرماید: «مَنْ أَرَادَ أَنْ يَكُونَ أَقْوَى النَّاسِ فَلْيَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ»^۱ هر که می‌خواهد که قویترین مردم باشد بر خدا توکل نماید. در کار شبکه‌سازی نیز موفقیت در گرو توکل انسان به خداوند و همچنین تلاش و کوشش در راه رسیدن به هدف است.

---

۱. فقه الرضا، ص ۳۵۸.

۲. به کار خودتان ایمان داشته باشید

امام باقر (علیه السلام) می‌فرماید: «لَا يَنْفَعُ مَعَ الشُّكِّ وَالْجُحُودِ عَمَلٌ»^۱ با وجود شک و انکار، هیچ عملی فایده ندارد. شک و تردید در کار موجب می‌شود تا انسان تمام تلاش خود را به کار نگیرد و از تمام ظرفیت‌ها استفاده نکند در نتیجه از رسیدن به هدف بازماند. در مقابل انسانی که به راه و هدف خود باور دارد، چون تمام توان خود را به کار می‌گیرد به طور قطع رسیدن به نتیجه دور از دسترس ایشان نخواهد بود.

۳. در هر کاری وجود رهبر و مدیر ضرورت دارد

ممکن است یک شبکه افراد مومن و کارآمدی داشته باشد ولی اگر مدیر لایقی نداشته باشد کل شبکه دچار سستی و بهم‌ریختگی خواهد شد و کارایی لازم را نخواهد داشت. اگر شبکه را مانند بدن انسان فرض کنیم، مدیر به منزله مغز انسان است. همانطور که اگر مغز و مرکز تصمیم‌گیری انسان دچار مشکل شود تمام اعضای انسان هر چند سالم، دچار اختلال می‌شوند نبودن و یا ناکارآمدی مدیر نیز کل شبکه را مختل می‌کند. بنابراین چون مدیر به منزله موتور محرک یک مجموعه است؛ وجود مدیر لایقی که بتواند تمام حرکت‌های شبکه را رهبری، و شبکه را به سوی اهداف مشخص شده رهنمون کند لازم و ضروری است.

مدیر به منزله
موتور محرک
یک مجموعه
است.

امام علی (علیه السلام) در مورد ضرورت رهبری واحد در هر کاری می‌فرماید: «وَأَنَّ

۱. الکافی (ط-الإسلامیه) ج ۲، ص ۴۰۰.

إِنَّهُ لَا بُدَّ لِلنَّاسِ مِنْ أَمِيرٍ بَرٍّ أَوْ فَاجِرٍ^۱ مردم به ناچار باید امیر و سرپرستی داشته باشند. خواه آن امیر عادل و نیکوکار باشد و یا فاجر و بدکار.

**مردم به ناچار باید
امیر و سرپرستی
داشته باشند. خواه
آن امیر عادل و
نیکوکار باشد و یا
فاجر و بدکار.**

ایجاد رفاه، بهبود وضع اقتصادی، توسعه فرهنگ و فن‌آوری جامعه و نظایر این‌ها، هدف‌های میانی مکتب اسلام و زمینه‌ای برای تربیت جامعه و حرکت آن به سوی هدف اصلی است. آن هدف اصلی، رسیدن انسان‌ها به سعادت و تقرب به خداوند متعال است که جز در سایه مدیریت کارآمد دینی دست یافتنی نیست.

لازم به ذکر است که مدیریت هدف نیست بلکه

وسيله‌ای است برای خدمت به مردم و امانتی است که چند روزی به انسان سپرده شده تا مورد امتحان الهی قرار گیرد.

حضرت علی (علیه السلام) بعد از جنگ جمل در نامه‌ای خطاب به اشعث بن قیس، نوشتند: «همانا مدیریت و فرمانداری برای تو وسیله آب و نان نیست، بلکه امانتی در گردن توست؛ باید از فرمانده و امام خود اطاعت کنی، تو حق نداری نسبت به مردم استبداد ورزی و بدون دستور به کار مهمی اقدام نمایی»^۲

در نامه دیگری که به برخی از کارگزاران خود در این باره نوشت چنین آورده است: «هرکس کار امانت (مسئولیت) را سبک بشمارد و در آن خیانت روا دارد و جان و دین خود را از خیانت، پاک ننماید، درهای خواری را در دنیا به روی خود گشوده و در قیامت، خوارتر و رسواتر خواهد بود. در ادامه می‌فرماید: «و به یقین، خیانت بر امت، بزرگ‌ترین خیانت است و

۱. نهج البلاغه فیض، خطبه ۴۰، صفحه ۱۲۵.

۲. نهج البلاغه، ترجمه محمد دشتی، نامه ۵، ص ۴۸۴.

فریکاری پیشوایان ، زشت‌ترین فریکاری هاست.»^۱

مدیر لایق کسی است که از فرصت پیش‌آمده نهایت استفاده را نماید و با انجام درست وظایفش در جهت قرب به خداوند متعال تلاش کند. ریاست را برای برپایی حق بخواهد، نه این‌که ریاست را ابزاری برای رسیدن به آمال و آرزوهای دنیایی‌اش قرار دهد.

چنان‌که حضرت علی (علیه السلام) می‌فرماید: «به خدا سوگند، برای من این کفش (کهنه) از ریاست بر شما محبوب‌تر است؛ مگر این‌که حقی از شما را اداء یا از باطلی جلوگیری کنم و اگر خداوند از علما پیمان نگرفته بود که در برابر ظلم ستمگران و گرسنگی مظلومان سکوت نکنند مهار شتر خلافت را بر

حضرت علی (علیه السلام)
می‌فرماید: «به خدا
سوگند، برای من این
کفش (کهنه) از ریاست
بر شما محبوب‌تر است؛
مگر این‌که حقی از شما
را اداء یا از باطلی
جلوگیری کنم

کوهان آن می‌انداختم.»^۲

توجه به این نکته نیز بسیار مهم است که در نبود امام معصوم (علیه السلام) ولی فقیه، اساس تشکیلات اسلامی است و در رأس آن قرار می‌گیرد و تمام شبکه‌ها به آن ختم می‌شود.

۴. اولویت‌بندی

اولویت‌بندی یکی از کارهای مهم در شبکه‌سازی است. مدیران شبکه باید لیستی از کارهای خود را تهیه کنند و بین کارها، اولویت‌بندی نمایند تا فرصت و زمان را از دست ندهند. عدم اولویت‌بندی موجب ماندن و

۱. نهج البلاغه، نامه ۲۶، ص ۵۰۸

۲. نهج البلاغه، خطبه ۳، ص ۴۸

گیرکردن در کارهای کوچک است که تمام انرژی، توان و زمان شبکه خرج امور جزئی می‌شود و کارهای مهم و اساسی در حاشیه قرار می‌گیرند. امام علی علیه السلام می‌فرماید: «اعلم انَّ الشَّاعِلَ بِالصَّغِيرِ يَحِلُّ بِالْمُهْمِ وَ اِفْرَادُ الْمُهْمِ بِالشُّعْلِ يَاتِي عَلَي الصَّغِيرِ وَ يَلْحِقُهُ بِالْكَبِيرِ فَاَبْدَا بِالْمُهْمِ وَ لَا تَنْسَ النَّظَرَ فِي الصَّغِيرِ وَ اجْعَلِ الْأُمُورَ الصِّغَارَ مَنْ يَجْمَعُهَا وَ يَعْرِضُ مِنْهَا عَلَيْكَ»^۱ بدان که اگر فقط به کارهای کوچک و کم‌اهمیت پردازی از کارهای مهم و حیاتی بازخواهی ماند؛ همان‌طور که پرداختن به کارهای مهم، امور کوچک را از یاد می‌برد و آن‌ها نیز به مشکل و کار مهم تبدیل می‌شوند. پس ضمن

اگر بدون اقلع اندیشه، اولویت‌های خودمان را به سایر افراد شبکه تحمیل کنیم در مواقع نیاز اعضا ما را همراهی نخواهند کرد.

اولویت دادن و پرداختن به امور مهم، از مسائل جزئی نیز به کلی غافل مشو و کارهای کوچک را واگذار به کسی که تو را کفایت کند.

در بحث اولویت‌بندی بیان این نکته نیز ضروری است که در تعامل با افراد شبکه و در پیوست‌های اجتماعی باید اولویت‌های افراد جامعه را مورد توجه قرار دهیم. اگر بدون اقلع اندیشه، اولویت‌های خودمان را به سایر افراد شبکه تحمیل کنیم در مواقع نیاز اعضا ما را همراهی نخواهند کرد.

۵. در هر کاری از برنامه‌ریزی ناگزیریم

در باب اهمیت برنامه‌ریزی، امام علی علیه السلام فرمودند: «أَمَارَاتُ الدُّوَلِ اِنْشَاءُ الْحَيْلِ»^۲ بقای دولت‌ها مبتنی به برنامه‌ریزی و چاره‌اندیشی در امور است. دولت و مردمی که برنامه‌ریزی نداشته باشند به طور قطع قدرت حل

۱. نزه الناظر و تنبيه الخاطر، ص ۱۱۶.

۲. غررالحکم و درر الکلم، ص ۸۱۵.

مشکلات را ندارند و در ادامه مسیر، اصل بقای آن‌ها دچار مشکل خواهد شد.

برنامه‌ریزی به معنی تهیه نقشه راه و مشخص کردن اهداف و مقاصد، در هر کاری است. قبل از انجام هر کاری تهیه برنامه‌ای جامع و مشخص از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. نداشتن برنامه به معنی پا گذاشتن در مسیر، بدون نقشه راه است که هرگونه مشکل و دردسر را به همراه خواهد داشت. نداشتن برنامه به معنی عدم مشکل نیست بلکه به این معناست که شخص قبل از ورود به مرحله اجرا، درباره مشکلات احتمالی و نوع مواجهه با آن‌ها اندیشیده است و راه‌های مختلف رسیدن به هدف را مورد توجه قرار داده و بهترین و کم‌هزینه‌ترین مسیر را انتخاب کرده است.

قبل از انجام هر کاری
تهیه برنامه‌ای جامع
و مشخص از اهمیت
ویژه‌ای برخوردار
است. نداشتن برنامه
به معنی پا گذاشتن
در مسیر، بدون نقشه
راه است که هرگونه
مشکل و دردسر را به
همراه خواهد داشت.

حضرت امیرالمؤمنین علی بن ابیطالب (علیه السلام) در خصوص لزوم برنامه‌ریزی می‌فرماید:

«لِلْمُؤْمِنِ ثَلَاثُ سَاعَاتٍ فَسَاعَةٌ يُنَاجِي فِيهَا رَبَّهُ وَ سَاعَةٌ يَرُمُّ مَعَاشَهُ وَ سَاعَةٌ يُحَلِّي بَيْنَ نَفْسِهِ وَ بَيْنَ لَذَّتِهَا فِيمَا يَحِلُّ وَ يَجْمَلُ وَ لَيْسَ لِلْعَاقِلِ أَنْ يَكُونَ شَاخِصًا إِلَّا فِي ثَلَاثٍ مَرَمَةٍ لِمَعَاشٍ أَوْ خَطْوَةٍ فِي مَعَادٍ أَوْ لَذَّةٍ فِي غَيْرِ مُحَرَّمٍ»^۱ وقت هر انسان مؤمن سه قسمت است: ۱. یک وقت و ساعتی که برای مناجات و دعا و عبادت است. ۲. یک وقت و ساعتی که برای کسب

۱. نهج البلاغه کلمات قصار، ش ۳۹۰.

معاش و درآمد است. ۳. یک وقت و ساعتی که برای تفریح و استفاده از لذت‌های حلال است و انسان عاقل جز در این سه مورد، وقت نمی‌گذراند؛ یا کسب معاش یا قدم نهادن برای معاد و آخرت و یا لذت بردن در غیر حرام.

لازم به ذکر است که برنامه‌ریزی هم دو نوع است؛ برنامه‌ریزی کلان، که همان سیاست‌های کلی، اهداف و چشم انداز چند ساله را ترسیم می‌کند و افق کلی و جهت حرکت را تبیین می‌نماید. برنامه‌ریزی عملیاتی؛ این برنامه با توجه به برنامه کلان، اقدامات جزئی و مدل کار و فعالیت در میدان عملیات را تبیین می‌کند. به عبارت دیگر برنامه‌ریزی عملیاتی، تکه‌های کوچک پازل است که انجام درست و قرار گرفتن آن‌ها در جای خود ما را به آن طرح و نقشه جامع و کلان می‌رساند.

چند نکته در باب برنامه ریزی:

➤ اعتقاد و باور به حل هر مشکل و وجود راهکار.

از امیرالمؤمنین علی علیه السلام نقل شده است که: «لِكُلِّ شَيْءٍ حِيلَةٌ»^۱
برای هر چیزی چاره‌ای وجود دارد.

➤ استفاده از تجربه‌های دیگران در برنامه‌ریزی.

امام علی علیه السلام می‌فرماید: «مَنْ قَلَّتْ تَجْرِبَتُهُ خُدِعَ ، مَنْ كَثُرَتْ تَجْرِبَتُهُ قَلَّتْ غَوَّتُهُ»^۲

کسی که تجربه‌اش کم باشد، فریب خواهد خورد و کسی که تجربه‌اش زیاد باشد، لغزش‌هایش کم می‌گردد.

➤ تفکر و اندیشیدن برای تهیه بهترین برنامه.

---

۱. بحار الانوار (ط-بیروت)، ج ۸، ص ۱۴۴.

۲. غررالحکم و دررالکلم، ص ۵۸۵ و ۵۹۳.

امام علی علیه السلام می فرماید: «أَحْيِلَّةُ فَائِدَةُ الْفِكْرِ»^۱

راه یابی و چاره اندیشی ثمره فکر کردن است.

➤ دقت در برنامه ریزی و سرعت در اجرا.

➤ برنامه باید با توان ما و مجموعه، تناسب داشته باشد.

۶. خودمان نظم داشته باشیم و بر منظم بودن مجموعه تاکید

کنیم

بعد از برنامه ریزی و ترسیم نقشه راه، نظم و انضباط در کارها از اهمیت ویژه ای برخوردار است. تمام برنامه های دینی در درون خود نظم و انضباط خاصی دارد که انسان با عمل به آن ها تبدیل به یک عنصر منظم در زندگی می شود. نماز هم از نظر اوقات

دارای نظم است و هم در درون خویش نظم دارد. باقی اعمال نیز همین طور است. خمس، به مومن نظم مالی و اقتصادی می دهد. حج اجتماع سالانه و منظم مومنین در کنار خانه خدا و انجام اعمال با نظم و ترتیب خاص است. به خاطر اهمیت ویژه نظم در اندیشه اسلامی است که امام علی علیه السلام در وصیت

تمام برنامه های دینی در درون خود نظم و انضباط خاصی دارد که انسان با عمل به آن ها تبدیل به یک عنصر منظم در زندگی می شود.

خویش به امام حسن علیه السلام و امام حسین علیه السلام در کنار سفارش به تقوای الهی بحث نظم را مطرح می کند و می فرماید: «أَوْصِيكُمَا وَ جَمِيعَ وَاكِدِي وَ أَهْلِي

وَ مَنْ بَلَغَهُ كِتَابِي يَتَّقُوا اللَّهَ وَ نَظِمَ أَمْرَهُمْ»^۲

۱. غررالحکم و دررالکلم، ص ۳۲.

۲. نهج البلاغه، نامه ۴۷.

شما و همه فرزندان و خاندانم و هر کسی را که نامه من بدو می‌رسد، به تقوای الهی و نظم در کارهایتان سفارش می‌کنم. به نظر می‌رسد نظم به معنی اجرای مرتب و گام به گام یک برنامه است، که هر یک از اجزای برنامه در زمان مشخص خود انجام می‌گیرد. بی‌نظمی موجب اختلال فعالیت‌ها و مانع درست انجام‌شدن وظایف افراد می‌شود؛ به گونه‌ای که شخص در انجام سایر برنامه‌های خویش دچار کمبود وقت خواهد شد. از سوی دیگر بی‌نظمی موجب اتلاف وقت و ایجاد یأس در افراد شبکه، و در نتیجه از هم پاشیده‌شدن شبکه و عواقب دیگری از این دست می‌شود.

بی‌نظمی موجب اتلاف وقت و ایجاد یأس در افراد شبکه، و در نتیجه از هم پاشیده‌شدن شبکه و عواقب دیگری از این دست می‌شود.

یکی از دوستان شهید رجایی می‌گوید: در سال ۵۲ یا ۵۳، روزی به اتفاق رجایی برای خوردن ناهار قرار گذاشتیم وقتی به خیابان ولی‌عصر، سه راه شهید بهشتی رسیدیم ناگهان رجایی گفت: «ماشین را نگاه دارید!» ماشین را متوقف کردیم. گفتم چه شده‌است؟ گفت برویم مسجد و نماز بخوانیم.

گفتم رفقا منتظرند. گفت والله من با خدای خود عهد کرده‌ام که همیشه قبل از ناهار، نماز ظهر و

عصر را بخوانم. قبل از شام، نماز مغرب و عشاء را، و قبل از صبحانه نماز صبح را بخوانم، و اگر یک روز این برنامه را ترک‌کردم به عنوان جریمه یک روز، روزه بگیرم. شما که راضی به جریمه شدن من نیستید؟^۱

۱. میزان الحکمه، ج ۳، ح ۴۵۰۲.

۷. بخشید قبل از اینکه دریافت کنید (اخلاص داشته باشید)

در اولین گام افراد مورد نظر بدون هیچ توقعی باید از ما خدمات دریافت نمایند. در نگاه دینی خدمت به خلق از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است بنابراین خدمت‌رسانی باید مخلصانه و به خاطر خدا صورت گیرد. امام علی (علیه السلام) در این زمینه می‌فرماید: «أَفْضَلُ الْعَمَلِ مَا أُرِيدَ بِهِ وَجْهُ اللَّهِ ۱» برترین کار، کاری است که برای خدا باشد. همچنین امام صادق (علیه السلام) می‌فرماید: «إِنَّمَا قَدَّرَ اللَّهُ عَوْنَ الْعِبَادِ عَلَيَّ قَدْرَ نِيَّاتِهِمْ فَمَنْ صَحَّحَتْ نِيَّتُهُ مَعَ عَوْنِ اللَّهِ لَهُ» ۲

خداوند بر حسب نیتی که بندگانش دارند به آن‌ها عنایت و اعانت می‌نماید. آن کسی که نیت او خالصانه و بی‌شائبه باشد مشمول کمال عنایت خداوندی خواهد بود.

بزرگترین اشتباهی که می‌توانید انجام دهید این است که در همان ابتدا، از شخص مورد نظر تقاضای انجام لطفی را داشته باشید. در این صورت شخص از

اهداف پشت پرده شما مطلع خواهد شد و بعد از دریافت خدمات، با شما همراه نخواهد شد. هر گونه درخواست زود هنگام، می‌تواند روابط شما را خاتمه دهد.

بزرگترین اشتباهی که می‌توانید انجام دهید این است که در همان ابتدا، از شخص مورد نظر تقاضای انجام لطفی را داشته باشید.

۱. غررالحکم و دررالکلم، ص ۱۹۱.

۲. بحار الأنوار (ط-بیروت)، ج ۶۷، ص ۲۱۱.

به جای ایجاد یک شبکه گسترده، سعی کنید ارتباطات عمیق شخصی‌تری پرورش دهید.

۸. صبور باشید و در رسیدن به نتیجه عجله نکنید

امام علی علیه السلام: «الْعَمَلُ الْعَمَلُ ثُمَّ النَّهَايَةُ النَّهَايَةُ وَ الْإِسْتِقَامَةُ الْإِسْتِقَامَةُ ثُمَّ الصَّبْرُ الصَّبْرُ وَ الْوَرَعُ الْوَرَعُ إِنَّ لَكُمْ نَهَابَةً فَأَنْتَهُوا إِلَى نَهَابَتِكُمْ»^۱ کار کنید و آن را به پایانش رسانید و در آن پایداری کنید. آن‌گاه شکیبایی ورزید و پارسا باشید. همانا شما را پایانی است؛ پس، خود را به آن پایان رسانید. یکی از اصول و نکات مهم در شبکه‌سازی استقامت و استقامت در کار است. چرا که کار نیکو کردن از پر کردن است. اگر در هر کاری به این فکر باشید که زود و سریع نتیجه بگیرید، به طور قطع ناامید خواهید شد.

اگر در هر کاری به این فکر باشید که زود و سریع نتیجه بگیرید، به طور قطع ناامید خواهید شد. چون در اکثر موارد نتیجه بعد از یک دوره مداومت و استمرار بر کار به دست می‌آید.

چون در اکثر موارد نتیجه بعد از یک دوره مداومت و استمرار بر کار به دست می‌آید. به نظر می‌رسد داشتن اهداف میانی و بلند مدت و صبر و حوصله در رسیدن به نتیجه دلخواه و شکل دادن شبکه، کارگشا باشد. قرآن کریم نیز شرط رسیدن به نعمت‌های الهی و بهشت خلد را استقامت می‌داند و می‌فرماید: ﴿إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَ

لَا تَحْزَنُوا وَ أَنْبَشُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ﴾^۲ به یقین کسانی که گفتند: «پروردگار ما خداوند یگانه است!» سپس استقامت کردند، فرشتگان بر

۱. نهج البلاغه، خطبه ۱۷۶.

۲. فصلت، آیه ۳۰.

آنان نازل می‌شوند که: «تترسید و غمگین مباحثید، و بشارت باد بر شما به آن بهشتی که به شما وعده داده شده است.»

۹. اشتیاق‌های مخاطب خود را بسنجید

قبل از دیدن کسی که می‌خواهید با او ارتباط برقرار کنید، یک تحقیق در مورد او انجام دهید تا ببینید او عمیقاً به چه چیزهایی علاقه دارد. از خیریه‌ها گرفته تا هر جایزه و افتخاری که به دست آورده را مورد توجه قرار دهید.

باید نقاط قوت مخاطب را پیدا کنید و آن‌ها را صادقانه ستایش کنید. سپس باید سعی کنید رفتار و گفتار شما بیش‌ترین فایده و کم‌ترین هزینه را برای مخاطب داشته باشد. البته تعریف و تحسین طنزآمیز، فریبکارانه، غیرصادقانه، ابلهانه و به طور

تعریف و تحسین طنزآمیز، فریبکارانه، غیرصادقانه، ابلهانه و به طور غیرموجه مبالغه‌آمیز، برای افراد جامعه مفید و مورد پسند نیست. برعکس، انتقادِ تکامل بخش و درست، ممکن است اثر بیش‌تری در ایجاد علاقه داشته باشد.

غیرموجه مبالغه‌آمیز، برای افراد جامعه مفید و مورد پسند نیست. برعکس، انتقادِ تکامل بخش و درست، ممکن است اثر بیش‌تری در ایجاد علاقه داشته باشد.

امام صادق (علیه السلام) درباره همین موضوع، این‌گونه می‌فرماید: «الْأَسْتِقْصَاءُ فُرْقَةٌ وَالْإِنْتِقَادُ عَدَاوَةٌ»^۱ باریک‌بینی و موشکافی مایه جدایی، و خرده‌گیری مایه دشمنی است.

۱. بحار الأنوار (ط-بیروت) ج ۷۵، ص ۲۲۹. تحف العقول، ص ۳۱۵.

۱۰. اشتراکات خود و مخاطب خود را پیدا کنید.

هر نوع اشتراکی اعم از همشهری بودن، رشته تحصیلی، ورزشی، شخصیت مورد علاقه، اهل تفریح بودن و ... را پیدا کنید. چون تکیه بر اشتراکات در همراه کردن دیگران با خود تأثیر بسزایی دارد. تا وقتی که

تا وقتی که شما نکته اشتراکی با طرف مقابلتان ندارید، او نسبت به شما هیچ گونه تعلق خاطر ندارد و قطع ارتباط با شما به راحتی برای او امکان پذیر است.

شما نکته اشتراکی با طرف مقابلتان ندارید، او نسبت به شما هیچ گونه تعلق خاطر ندارد و قطع ارتباط با شما به راحتی برای او امکان پذیر است. پیدا کردن نکات اشتراک و یادآوری آن به طرف مقابل موجب پیوستگی و احساس نزدیکی بیش تر با شما می شود که این احساس در ادامه ارتباط و تحکیم ارتباط با شما بسیار مؤثر است.

۱۱. رابطه با کسانی که حاضر باشند در زمان نیاز، منابع خود را (اعم از زمان، انرژی، پول، دانش و تجربه و ارتباط با دیگران) با ما به اشتراک بگذارند.

اولیت بندی اشخاص و وقت گذاشتن برای افرادی که آمادگی بیشتری برای شرکت در فعالیت های مورد نظر دارند، یکی از رموز موفقیت در ایجاد یک شبکه فعال و پویا است. ارتباط با افرادی که به خاطر مشغله کاری در موارد نیاز نمی توانند شبکه را یاری کنند کم فایده خواهد بود.

۱۲. در شبکه‌سازی، به دنبال افرادی باشیم که در برخی حوزه‌ها از ما قدرتمندتر باشند.

ارتباط با افراد عاقل و فهیم در تدبیر زندگی فردی و فعالیت‌های اجتماعی و جمعی از اهمیت فراوانی برخوردار است. شبکه باید بر پایه عقل و خرد شکل بگیرد تا آن بازدهی لازم را داشته باشد. امام صادق (علیه السلام) می‌فرماید: «إِنَّا لَنُحِبُّ مَنْ كَانَ عَاقِلًا فَهَمًّا فَفِيهَا حَلِيمًا مُدَارِيًّا صَبُورًا صَدُوقًا وَفِيًّا»^۱ ما، شیعه‌ای را که عاقل و فهیم و دانا و بردبار و مدارا کننده و شکبیا و راستگو باشد دوست می‌داریم.

امام صادق (علیه السلام) در این سخن گهر بارشان عقل و فهم را اولین ویژگی شیعه دوست‌داشتنی بیان می‌کند.

بنابراین ارتباط با افراد عاقل و خردمندی که هر یک در حوزه‌های مختلف توان و حضوری فعال دارند موجب گستردگی شبکه و موفقیت در عملیات می‌شود. به طور قطع وجود افراد توانمند عاقل و فهیم در عرصه‌های مختلف در شبکه، باعث گسترش و جذب راحت افراد خواهد شد. در درون شبکه نیز مسؤولیت‌ها، باید متناسب با عقل و خرد تک‌تک اعضا و رهبران تقسیم شود.

۱۳. در خودمان هم چیزی داشته باشیم که رابطه با ما برای دیگران جذاب باشد.

یکی از نکات مهم، وجود چند ویژگی مهم و جذاب در افرادی است که اقدام به ایجاد شبکه کرده‌اند. به عبارت دیگر باید همکاری با شبکه برای افراد، نفع و فایده‌ای (مادی و معنوی) داشته باشد. باید شبکه علاوه بر

۱. کافی (ط-دارالحدیث) ج ۳، ص ۱۴۵.

خدماتی که از افراد دریافت می‌کند، خدماتی هم به اعضای شبکه ارائه نماید. در صورت یک‌طرفه بودن ارائه خدمات، به طور قطع، آن که مدام خدمات می‌دهد و خدمتی دریافت نمی‌کند حاضر به ادامه همکاری نخواهد شد و به هر بهانه‌ای از ادامه راه منصرف می‌شود.

۱۴. از تجربه‌ها پند بگیریم

پند گرفتن از تجربه‌های خود و دیگران موجب می‌شود تا ضریب خطاهای ما پایین بیاید و اشتباه‌های خودمان و یا دیگران را دوباره تکرار نکنیم. حضرت امام علی علیه السلام فرموده‌اند: «کسی که تجربه‌ها را حفظ می‌کند

با مردان آزموده و صاحب
تجارب همنشین باش،
چه اینان متاع پراج
تجربه‌های خود را به
گران‌ترین بها یعنی فدا
کردن عمر خود تهیه
کرده‌اند.

کارهایش درست و دور از خطا انجام می‌پذیرد». ^۱ به همین دلیل امام علی علیه السلام بر هر همنشینی با انسان‌های دارای تجربه تاکید کرده و فرموده‌اند: «با مردان آزموده و صاحب تجارب همنشین باش، چه اینان متاع پراج تجربه‌های خود را به گران‌ترین بها یعنی فدا کردن عمر خود تهیه کرده‌اند و تو آن متاع گرانقدر را با ارزان‌ترین قیمت یعنی با صرف چند دقیقه وقت بدست می‌آوری». ^۲

همچنین در بیان دیگری استفاده از تجربه‌ها را از نشانه‌های عاقل دانسته می‌فرمایند: «العَاقِلُ مَنْ وَعَظَّتْهُ التَّجَارِبُ» ^۳ عاقل و خردمند کسی است که

۱. غررالحکم و دررالکلم، ص ۴۲.

۲. الحدیث ج ۲، ص ۲۴۱.

۳. غررالحکم و دررالکلم، ص ۶۳ و ۲۷۲.

تجربه‌ها او را اندرز دهد.

بنابراین لازم است در شبکه‌سازی از تجارب کسانی که قبل از ما اقدام به شبکه‌سازی کرده اند استفاده کنیم.

۱۵. اصالت و شرافت خانوادگی

اصالت و شرافت خانوادگی یکی دیگر از نکات مهم در انتخاب و جذب افراد شبکه است که از اهمیت فوق‌العاده‌ای برخوردار است. جذب افراد از خانواده‌های بی‌اصالت، گسترش و اعتبار شبکه را دچار مشکل، و سایر افراد را به شبکه بدبین می‌کند. از سوی دیگر نمی‌شود اهداف مقدس و درست را با ابزار نادرست پیش برد؛ چون انسان‌های ناصالح، اعتقادی به هدف و مسیر شما ندارند به همین دلیل این افراد یا فعالیت نمی‌کنند و یا فعالیت نادرست و غلط انجام خواهند داد که در هر صورت شبکه دچار مشکل خواهد شد. به همین خاطر امیرالمومنین علی علیه السلام به مالک‌اشتر می‌فرمایند: کارگزاران شایسته را در میان گروهی که اهل تجربت، حیا، از خاندان‌های صالح و آن‌ها که در اسلام سابقه‌ای دیرین دارند جستجو کن. اینان به اخلاق شایسته‌ترند و آبرویشان محفوظ‌تر است و از طمع‌کاری بیش‌تر رویگردان‌اند و در عواقب کارها بیش‌تر می‌نگرند.

۱۶. جوان‌گرایی و توجه ویژه به جوانان

استفاده از تجربه‌های ریش‌سفیدان و اعتبار آنان امری لازم و ضروری است که نباید از آن غفلت کرد. ولی باید دقت داشت که به زودی تمام امور به دست جوانان خواهد افتاد و این جوانان هستند که از تحرک و آرمان‌گرایی و پویایی زیادی برخوردارند. به همین سبب در شبکه‌سازی باید توجه ویژه‌ای به جوانان داشته باشیم و تمام تلاشمان این باشد که جوانان، شبکه ما را از آن خود بدانند و نیروی جوانی خود را برای گسترش

آن خرج کنند. در سخنان اهل بیت نیز بر این مهم تاکید شده است. امام صادق (علیه السلام) می‌فرماید: «عَلَيْكَ بِالْأَحْدَاثِ فَإِنَّهُمْ أُسْرِعَ إِلَى كُلِّ خَيْرٍ»^۱ جوانان را دریاب، زیرا که آنان سریع‌تر به کارهای خیر روی می‌آورند. امام علی (علیه السلام) نیز مشورت با جوانان را لازم می‌داند و آنان را تیزهوش‌تر

هنگامی که در پیش‌آمدی احتیاج به مشورت داشتی ابتدا به جوانان مراجعه نما زیرا که آنان ذهنی تیزتر و حدسی سریع‌تر دارند سپس [نتیجه] آن را به نظر بزرگسالان و پیران برسان تا پیگیری نموده، عاقبت آن را بسنجند و راه بهتر را انتخاب کنند زیرا تجربه آنان بیش‌تر است.

دانسته و می‌فرمایند: «إِذَا احْتَجَجْتَ إِلَى الْمَشُورَةِ فِي أَمْرٍ قَدْ طَرَأَ عَلَيْكَ، فَاسْتَبِدِّهِ بِبِدَايَةِ الشُّبَّانِ، فَإِنَّهُمْ أَحَدٌ أَذْهَانًا وَأَسْرَعُ حَدْسًا، ثُمَّ رُدَّهُ بَعْدَ ذَلِكَ إِلَى رِي الْكُهُولِ وَالشُّيُوخِ لَيْسَتْ عَقْبُوهُ وَجُسُونَا، الْإِخْتِيَارَ لَهُ فَإِنَّ تَجْرِبَتَهُمْ أَكْثَرُ»^۲ هنگامی که در پیش‌آمدی احتیاج به مشورت داشتی ابتدا به جوانان مراجعه نما زیرا که آنان

ذهنی تیزتر و حدسی سریع‌تر دارند سپس [نتیجه] آن را به نظر بزرگسالان و پیران برسان تا پیگیری نموده، عاقبت آن را بسنجند و راه بهتر را انتخاب کنند زیرا تجربه آنان بیش‌تر است.

۱۷. مواظب نفوذی‌های درون شبکه باشیم

هدف ما از شبکه‌سازی تقویت جریان حق و ولایت است. از این رو تنها کسانی می‌توانند با ما در یک شبکه قرار گیرند که اصول اساسی و خطوط

۱. قرب الإسناد (ط-الحديثه)، ص ۱۲۸.

۲. شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید ج ۲۰، ص ۳۳۷، ح ۸۶۶.

قرمز ما را به رسمیت بشناسند و همسو و همراه با جریان انقلاب اسلامی باشند.

قرآن کریم نیز دوستی با کفار را ممنوع کرده؛ می‌فرماید: ﴿لَا يَتَّخِذِ الْمُؤْمِنُونَ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَلَيْسَ مِنَ اللَّهِ فِي شَيْءٍ﴾^۱ انسان‌های مؤمن نباید کافران را به جای مؤمنان، دوست گیرند و کسی که چنین کند رابطه‌اش با خدا قطع است.

امام زین‌العابدین (علیه‌السلام) می‌فرماید: «مَنْ أَحَبَّ أَعْدَاءَنَا فَقَدْ عَادَانَا وَ نَحْنُ مِنْهُ بِرَاءٌ وَاللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ مِنْهُ بَرِيءٌ»^۲ کسی که دشمنان ما را دوست بدارد با ما دشمنی کرده و ما از او بیزاریم و خداوند متعال نیز از او بیزار است. بنابراین باید در جذب افراد به شبکه دقت شود تا کسانی که در مبانی دچار مشکل هستند جذب شبکه نشوند.

با توجه به این اصل دو نکته روشن می‌شود؛ اول اینکه باید تلاش کنیم افرادی که با اهداف و آرمان‌های ما مشکل دارند وارد شبکه نشوند. دوم مواظب توطئه و انحراف منافقین احتمالی که وارد شبکه شده‌اند باشیم. توجه داشته باشیم که اصول و مبانی ما نباید طوری باشند که هیچ شخصی صلاحیت حضور در شبکه را نداشته باشد.

۱۸. از خودتان بگوئید

برای عموم افراد برقراری ارتباط با کسانی که هیچ‌گونه شناختی از آن‌ها ندارند، بسیار سخت و مشکل است. اکثر افراد میلی برای همکاری و همراهی با افراد ناشناس ندارند. برای برقراری ارتباط کافی است که در ابتدا دیوار و حجاب ناآشنایی را کنار زده، خودمان را معرفی کنیم و

۱. آل عمران، آیه ۲۸.

۲. بحار الأنوار، ج ۲۷، ص ۶۰.

مختصری در مورد شغل، سن و سال، وضعیت تاهل و محل زندگی مان بگوییم. معرفی خود به دیگران به راحتی باب ارتباط‌گیری را باز خواهد کرد که در شبکه‌سازی این ارتباط‌ها از اهمیت فراوانی برخوردار است.

برای برقراری ارتباط کافی است که در ابتدا دیوار و حجاب ناآشنایی را کنار زده، خودمان را معرفی کنیم.

۱۹. همجواری

اغلب، «همجواری» گام نخست، در ایجاد جاذبه بین دو نفر محسوب می‌شود؛ چرا که نزدیکی مکانی، باعث ارتباط مکرر می‌شود و ارتباط مکرر، به طور معمول به جاذبه می‌انجامد.

امام علی (علیه السلام) در همین باره می‌فرماید: «كُلَّمَا طَالَتْ الصُّحْبَةُ تَأَكَّدَتْ الْحُرْمَةُ»^۱ هر چه همنشینی بیش‌تر به درازا کشد، حرمت استوارتر می‌شود. ما اغلب با یک مقدار اضطراب، در مقابل یک شیء و یا شخص جدید، واکنش نشان می‌دهیم اما پس از تکرار برخورد، احساس نگرانی، کاهش می‌یابد و شخص و شیء جدید، برای ما آشنا به شمار می‌آید. برای مثال، درباره فرد غریبه‌ای که در کلاس، کنار ما می‌نشیند احساس دوستانه‌ای پیدا می‌کنیم؛ زیرا او را به طور مکرر می‌بینیم. اما در همین کلاس، کسی را که سه ردیف پشت سر ما نشسته است، کم‌تر می‌بینیم؛ از این رو، آشنایی و دوستی ما گسترش نمی‌یابد.

روش‌هایی که باعث پدید آمدن عواطف مثبت می‌شود:^۲

۱. شیوه آغاز گفتگو: نوع جملاتی که سخن خود را با آن شروع می‌کنیم، در ایجاد واکنش عاطفی مثبت، مؤثر است. افرادی که

۱. غرالحکم و دررالکلم، ص ۵۳۵.

۲. در این بخش، از نشریه مبلغان هم استفاده شده است.

در آغاز سخن از گفتار مستقیم و صریح استفاده می‌کردند، بیش‌تر موفق بوده و در درجه پایین‌تر، افرادی قرار گرفته‌اند که از جملات خنثی در آغاز گفتار استفاده می‌کردند. در نهایت، افرادی که شروع سخنانشان، همراه مزاح بود، در پایین‌ترین درجه قرار گرفته‌اند.

با بررسی در احادیث، به نظر می‌رسد، اسلام با جزم و قطعیت، مزاح را رد نمی‌کند؛ بلکه بنا به فرموده امام علی (علیه السلام):

«أَعْقَلُ النَّاسِ مَنْ غَلَبَ جِدُّهُ هَزْلُهُ وَ اسْتَظْهَرَ عَلَى هَوَاهُ بِعَقْلِهِ»^۱

خردمندترین مردم، کسی است که جدی بودنش بر مسخرگی‌اش چیره باشد و با کمک عقلش بر هوا و هوسش پیروز گردد. گویا منظور حضرت، این است که به صورت شخصی مسخره شناخته نشویم. شاید اینجا هم، چون طرف مقابل، هیچ شناختی از ما ندارد، شروع سخن با هزل‌گویی، ما را سبک جلوه دهد و همین موضوع، مانع ایجاد جاذبه میان فردی می‌شود. اگر شخص، مبلغ و منبری است اولین منبر و روضه و اولین برخورد با افراد را جدی بگیرد. برخورد و خاطره اول مردم، در شکل‌گیری تصویر ذهنی آنان از شما جایگاه ویژه‌ای دارد.

۲. **گشاده‌رویی:** حرکات غیرکلامی چهره، به ویژه صورت شاد

همراه با لبخند در هنگام ملاقات با دوستان، تأثیری عمیق‌تر از زبان دارد و به طرف مقابل چنین القا می‌کند که دوست دارم و یا از دیدارت خرسندم. حضرت علی (علیه السلام) در این باره می‌فرماید:

«الْبِشَاشَةُ حِبَالَةُ الْمَوَدَّةِ»^۲ گشاده‌رویی، دام دوستی است.

۱. تصنیف غررالحکم و درر الکلم، ص ۵۲.

۲. نهج البلاغه، حکمت ۶.

۳. **وفاداری:** امیرمؤمنان (علیه السلام) می فرماید: «سَبَبُ الْإِيْتِلَافِ الْوَفَاءُ»^۱
وفاداری، سبب [انس و] الفت است.

۴. **اعلام دوستی:** اگر به مردم اعلام کنید که دوستشان دارید،

امام صادق (علیه السلام) فرموده
است: «هر گاه کسی را
دوست داشتی، او را از آن
آگاه ساز که این کار،
دوستی میان شما را
پایدارتر می کند»

احساس محبت آن‌ها به شما نیز
برانگیخته می شود. امام
صادق (علیه السلام) فرموده است: «هر
گاه کسی را دوست داشتی، او را
از آن آگاه ساز که این کار،
دوستی میان شما را پایدارتر
می کند»^۲

۵. **هدیه دادن:** هدیه، سمبل عاطفه و محبت است و باعث
افزایش محبت افراد به یکدیگر می شود. پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) فرمود:
«تَهَادُوا فَإِنَّ الْهَدِيَّةَ تَضَعُ الْحُبَّ»^۳ به یکدیگر هدیه بدهید؛ زیرا
هدیه، دوستی را افزایش می دهد. شاید این گزاره در نظر اول،
بار مالی سنگینی داشته باشد؛ ولی با حداقل هزینه می توان به
همه هدیه داد. برای مثال می شود با یک شیشه عطر، لباس
افراد زیادی را خوشبو کرد و از جمله این موارد، شکلات و سایر
تنقلات ارزان قیمت است.

۶. **پرسیدن از نام و حال:** افراد به نام خود علاقه ویژه‌ای
دارند و پرسیدن از نام و نشان آن‌ها و به زبان آوردن آن،

۱. غرر الحکم و درر الکلم، ص ۳۹۵.

۲. اصول کافی ج ۴، ص ۴۵۹.

۳. دوستی در قرآن و حدیث، ص ۹۸، ح ۲۷۸.

احساس خوشایندی در ایشان ایجاد می‌کند و به دوستی‌ها استحکام می‌بخشد. پیامبر اکرم ﷺ فرمود: «إِذَا أَخَى الرَّجُلُ فَإِلْسَالُهُ عَنِ اسْمِهِ وَ اسْمِ أَبِيهِ وَ مِنْ هُوَ فَإِنَّهُ أَوْصَلَ لِلْمَوَدَّةِ»^۱ هرگاه، شخصی پیش تو آید، از نام او و نام پدرش و این که او کیست بپرس که این کار به محبت، استواری می‌بخشد.

۷. **سلام کردن:** سلام، نوعی اعلام محبت، دوستی و اظهار مهر و آشتی در آغاز گفتگو است که معمولاً با حالت عاطفی خوشایند، توأم است. پیامبر خدا ﷺ می‌فرماید: «وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ حَتَّى تُؤْمِنُوا وَلَا تُوْمِنُوا حَتَّى تَحَابُّوا أَوْلَا أَدُلُّكُمْ عَلَى شَيْءٍ إِذَا فَعَلْتُمُوهُ تَحَابَبْتُمْ؟ أَفَشُوا السَّلَامَ بَيْنَكُمْ»^۲ وارد بهشت نخواهید شد، مگر آن که ایمان بیاورید و ایمان نخواهید آورد، مگر آن که یکدیگر را دوست بدارید. آیا شما را به چیزی راهنمایی کنم که اگر انجامش دهید، محبوب یکدیگر خواهید شد؟ سلام کردن را میان خودتان آشکار کنید.

۸. **دست دادن:** فشردن دست، هنگام رویارویی سبب رفع کینه‌ها و زمینه‌ساز ازدیاد محبت است. دست دادن از نشانه‌های کامل بودن دوستی است.

۱. **معانقه:** امام صادق (علیه السلام) در این باره می‌فرماید: «إِنَّ مِنْ تَمَامِ التَّحِيَّةِ لِلْمُقِيمِ الْمُصَافِحَةَ، وَ تَمَامِ التَّسْلِيمِ عَلَى الْمُسَافِرِ الْمُعَانِقَةُ»^۳ تحیت کامل به شخص مقیم با دست دادن به

۱. نشریه مبلغان، آبان و آذر ۱۳۸۷، شماره ۱۰۹.

۲. مشکاة الانوار فی غرر الاخبار، ص ۸۴ و ۱۲۳ و ۱۹۹.

۳. وسائل الشیعه، ج ۱۲، ص ۷۳.

در ابتدای هر دیدار و ملاقات، معانقه کردن، یکی از کاربردی‌ترین روش‌ها برای ایجاد جاذبه میان فردی است.

اوست و سلام کامل برای آن که از سفر آمده به معانقه کردن با اوست.

پس در ابتدای هر دیدار و ملاقات، معانقه کردن، یکی از کاربردی‌ترین روش‌ها برای ایجاد جاذبه میان فردی است.

۲. **فروتنی:** امام علی (علیه السلام) می‌فرماید: «ثَمْرَةُ التَّوَّاضُعِ الْمَحَبَّةُ»^۱
ثمره فروتنی، دوستی است.

همیشه کاری کنید که دیگران فکر کنند از نظر شما افراد مهمی هستند.

۱. **از چیزهایی سوال پرسید که دیگران دوست دارند به آن‌ها پاسخ بدهند.**

اجازه بدهید مردم علاقه‌ها،

موفقیت‌ها و اتفاق‌های زیبای زندگی خود را برای شما بیان کنند. انسان‌ها از بیان حوادث زیبای زندگی خود لذت می‌برند. قطع کردن سخنان دیگران و گیرهای پشت‌سرهم و اجازه سخن ندادن، به معنی جلوگیری از لذت‌بردن مردم است. همیشه کاری کنید که دیگران فکر کنند از نظر شما افراد مهمی هستند.

۲. **ظاهری آراسته داشته باشیم.**

کسانی که می‌خواهند کار شبکه‌ای بکنند، باید ظاهری مناسب و قابل قبول داشته باشند و از ژولیدگی بپرهیزند. حضرت علی

۱. غرر الحکم و دررالکلم، ص ۳۲۷. و عیون الحکم و المواعظ، ص ۲۰۹.

بن ابی طالب علیه السلام فرموده است: «الْتَجَمُلُ مِنْ أَخْلَاقِ الْمُؤْمِنِينَ»^۱ خودآرایی از اخلاق مؤمنان است. البته باید دقت کرد که از این رفتار، خوی اشرافیت برداشت نشود. رسول خدا صلی الله علیه و آله می فرماید: «إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَنْغِضُ الْوَسْخَ وَ الشَّعْثَ»^۲ خدای تعالی شخص چرکین و ژولیده را دشمن می دارد.

نکته دیگری که باید دقت شود این است که میزان زیبایی لباس و آراستگی ظاهر باید متناسب با عرف مردم و ظاهر مردم آنجا باشد. طبیعی است که در زندگی روستایی که خاک مزرعه بر لباس ساکنان آن نشسته است، یک شخص با لباس سفید و اتوکشیده، فردی بیکار یا شخصی که زندگی راحتی دارد، جلوه می کند. فراموش نکنید که این زیبایی ظاهر برای جذب مخاطبان است و نباید باعث ایجاد سوء تفاهم نسبت به شما شود.

دقت کنید رنگ و طرح لباس خود و خانواده تان، با سنت های محلی مغایر نباشد. برای مثال، اگر رنگ خاصی مخصوص عزا است شما آن رنگ را در جشن نپوشید.

به این ترتیب برای آغاز و ادامه یک رابطه مستمر و همیشگی وجود نگاه مثبت بین افراد، لازم و ضروری است که رعایت هر یک از این موارد برای پایدار ماندن این نگاه و استمرار ارتباط، مفید خواهد بود.

۱. تصنیف غرر الحکم و دررالکلم، ص ۴۳۵.

۲. نهج الفصاحه، ص ۳۰۴.

اصول مربوط به حفظ و گسترش شبکه

برخی افراد بعد از شکل‌گیری ابتدایی شبکه، گمان می‌کنند به هدف خود رسیده‌اند. باید توجه داشت که حفظ و توسعه شبکه مهم‌تر از ایجاد شبکه است و نیازمند وقت‌گذاری و تلاش و کوشش فراوان است. آنچه که ما را به هدفمان می‌رساند تنها ایجاد شبکه نیست بلکه ایجاد، حفظ و گسترش شبکه است. از این رو شناختن اصولی که ما را در حفظ و گسترش شبکه یاری می‌رسانند لازم است. از این رو در این بخش به بیان اصولی که مربوط به حفظ و گسترش شبکه است می‌پردازیم.

۱. از شکست نترسیم

اگر امید به پیروزی، بیش از ترس از شکست باشد موفقیت به دست می‌آید. انسانی که همیشه از شکست و عدم موفقیت می‌ترسد، در انجام کارها نمی‌تواند از تمام انرژی خود بهره ببرد و این ترس، او را به شکست می‌رساند. از این رو اگر انسان پیرامون کاری، مطالعه و تحقیق کرد و به این نتیجه رسید که این کار توجیه علمی و شرعی دارد؛ با قدرت و بدون هیچ‌گونه ترسی اقدام به آن کار می‌نماید. امام علی علیه السلام می‌فرماید:

انسانی که همیشه از شکست و عدم موفقیت می‌ترسد، در انجام کارها نمی‌تواند از تمام انرژی خود بهره ببرد و این ترس، او را به شکست می‌رساند.

«هنگامی که از چیزی می‌ترسی، خود را در آن بیفکن، زیرا گاهی ترسیدن از چیزی، از خود آن سخت تر است.»^۱

---

۱. نهج البلاغه، حکمت ۱۷۵.

۲. از ریزش‌های شبکه دچار یأس نشویم

در کارهای تشکیلاتی اگر نگاه ما به ریزش‌ها باشد، دچار ناامیدی خواهیم شد. بنابراین در شبکه‌سازی علاوه بر دقت در ریزش‌ها و بررسی علل و عوامل آن‌ها، باید رویش‌ها نیز، مورد توجه قرارگیرد. ریزش و ترک همکاری افراد یک امر طبیعی است که در هر شبکه‌ای اتفاق می‌افتد. آنچه که اهمیت دارد این است که ما در کش و قوص این ریزش و رویش‌ها افراد مورد نظرم را شناسایی و شبکه خود را با تکیه بر آن‌ها شکل دهیم.

۳. پیگیری کنید... و باز هم پیگیری کنید

امام علی علیه السلام: «الْمُدَاوَمَةُ الْمُدَاوَمَةُ ! فَإِنَّ اللَّهَ لَمْ يَجْعَلْ لِعَمَلِ الْمُؤْمِنِينَ غَايَةً إِلَّا الْمَوْتَ»^۱ پیگیری کنید و باز هم پیگیری کنید، زیرا خداوند برای کار مؤمنان پایانی جز مرگ قرار نداده‌است.

بعد از کلید خوردن یک رابطه جدید و قدرتمند، بسیاری از مردم توپ را رها می‌کنند. آن‌ها رسیدگی‌های پس از آشنایی اولیه را انجام نمی‌دهند؛ ملاقات انجام می‌شود ولی هرگز اعمال نفوذ در رابطه صورت نمی‌گیرد.

رسول الله ﷺ:
برترین کار، با
دوام‌ترین آنهاست،
هر چند اندک باشد.

عمق تعاملات بستگی به قدرت رابطه دارد. برای ارتباطات معمولی، پیامک‌های گاه‌به‌گاه کفایت می‌کند ولی برای ارتباطات عمیق‌تر بهتر است به دیدارهای مستمر و ملاقات حضوری فکر کنید.

۱. مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، ج ۱، ص ۱۳۰.

رسول الله ﷺ: «أفضل العمل أدومه و إن قل»^۱ برترین کار، با دوام‌ترین آن‌هاست، هر چند اندک باشد.

امام صادق (علیه السلام): «إِذَا كَانَ الرَّجُلُ عَلَى عَمَلٍ فَلْيَدُمْ عَلَيْهِ سَنَةً ثُمَّ يَتَحَوَّلْ عَنْهُ إِنْ شَاءَ إِلَى غَيْرِهِ»^۲ هرگاه شخصی کاری را آغاز کند، باید تا یک سال آن را ادامه بدهد. سپس اگر خواست، به کار دیگری بپردازد.

امام باقر (علیه السلام): «مَا مِنْ شَيْءٍ أَحَبَّ إِلَى اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ مِنْ عَمَلٍ يَدَاوُمُ عَلَيْهِ، وَإِنْ قَلَّ»^۳ هیچ چیز نزد خداوند، محبوب‌تر از کاری نیست که بر آن مداومت شود، هر چند اندک باشد.

۴. ما باید بهترین باشیم

همواره شعار «ما باید بهترین باشیم» در تمام رگ‌های شبکه، ساری باشد.

امام صادق (علیه السلام): «شیعه ما نیست کسی که در شهری چند هزار نفری به سر برد و در آن شهر پارسا تر از او وجود داشته باشد.»

شبکه‌ای که تمام افراد آن در بین اقوام و دوستان خود سرآمد هستند، بی‌تردید در اندک زمانی، نه تنها جامعه خود بلکه تمام جامعه‌ها و ملل را در بر خواهد گرفت. شاهد بر این گفتار رشد سریع اسلام در شبه جزیره عربستان و گسترش آن در سایر بلاد است؛ که یکی از دلایل رشد آن،

بهترین بودن مسلمانان صدر اسلام می‌باشد. اسلام آوردن در آن شرایط سخت و خود را به ارزش‌ها، اخلاق و آداب اسلامی مزین کردن، مسلمان‌ها را به چهره‌ای محبوب در میان افراد جامعه تبدیل می‌کرد که

۱. مجموعه ورام، ص ۱۷۴.

۲. الکافی (ط-الإسلامیه)، ج ۲، ص ۸۲.

۳. الکافی (ط-الإسلامیه)، ج ۲، ص ۸۲.

این خود تاثیر فراوانی در گسترش اسلام داشت. امام صادق (علیه السلام) در همین زمینه می‌فرماید: «لَيْسَ مِنْ شِيعَتِنَا مَنْ يَكُونُ فِي مِصْرٍ يَكُونُ فِيهِ آلاَفٌ وَ يَكُونُ فِي الْمِصْرِ أَوْرَعَ مِنْهُ»^۱ شیعه ما نیست کسی که در شهری چند هزار نفری به سر برد و در آن شهر پارساتر از او وجود داشته باشد.

عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الْأَوَّلِ قَالَ: «... وَ لَيْسَ مِنْ أَوْلِيَانِنَا مَنْ هُوَ فِي قَرْيَةٍ فِيهَا عَشْرَةُ آلاَفٍ رَجُلٍ فِيهِمْ مِنْ خَلْقِ اللَّهِ أَوْرَعُ مِنْهُ»^۲

حضرت موسی بن جعفر (علیه السلام) می‌فرماید: ... و از دوستان ما نیست کسی که در شهری باشد که آن شهر را ده هزار جمعیت باشد و در بین آنان با ورع‌تر از او زندگی کند.

امام علی (علیه السلام) فرمودند: «خَالَطُوا النَّاسَ مُخَالَطَةً إِنْ مَثُمَ مَعَهَا بَكُوا عَلَيْكُمْ وَ إِنْ

عَشِثُمْ خُنُوا إِلَيْكُمْ»^۳ با مردم آن‌چنان معاشرت کنید که اگر بمیرید بر مرگ شما اشک ریزند و اگر زنده بمانید به شما عشق ورزند.

امام علی (علیه السلام) فرمودند:
با مردم آن‌چنان
معاشرت کنید که اگر
بمیرید بر مرگ شما
اشک ریزند و اگر
زنده بمانید به شما
عشق ورزند.

۵. حفظ کرامت انسانها و رابطه کریمانه با مردم

امام علی (علیه السلام) همواره در روابط اجتماعی خود با مردم، رفتاری کریمانه با هدف بزرگداشت انسانیت مردم داشتند. ایشان در عهدنامه معروفش می‌فرماید: «وَ أَشْعُرُ قَلْبِكَ الرَّحْمَةَ لِلرَّعِيَّةِ وَ الْمَحَبَّةَ لَهُمْ وَ اللَّطْفَ بِهِمْ وَ لَا

۱. همان.

۲. الکافی ج ۲، ص ۷۹. مجموعه ورام ج ۲، ص ۱۸۷. وسائل الشیعة ج ۱۵، ص ۲۴۶. سفینه البحار ج ۸، ص ۴۳۹.

۳. نهج البلاغه، حکمت ۱۰.

تَكُونَنَّ عَلَيْهِمْ سَبْعًا ضَارِيًا تَغْتَنِمُ أَكْلَهُمْ، فَإِنَّهُمْ صِنْفَانِ إِمَّا أَخٌ لَكَ فِي الدِّينِ
 أَوْ نَظِيرٌ لَكَ فِي الْخَلْقِ»^۱ مهربانی را پوشش دل خود قرار ده و با مردم
 دوست و مهربان باش. مبدا مثل حیوان درنده خویی باشی که خوردن
 مردم را غنیمت می‌شماری؛ زیرا مردم دو دسته‌اند: گروهی برادر دینی تو
 و گروهی دیگر همانند تو در آفرینش هستند.

یکی از چیزهایی که کرامت انسان‌ها را از بین می‌برد فاش شدن اسرار

آن‌هاست. به همین خاطر امام علی (علیه السلام) در
 ضمن توصیه‌های اخلاقی و حکومتی،
 مالک‌اشتر را به رازداری مردم توصیه
 می‌کند و به او می‌گوید: تو به عنوان
 نماینده حکومت بیش از هر کس سزاوار
 حفظ اسرار مردم هستی. مردم به هنگام
 مشکلات و ناملازمات، اسرار خود را با تو
 در میان می‌گذارند، تو باید با حوصله کامل

**حفظ کرامت انسان‌ها و
 شخصیت دادن به افراد
 شبکه، موجب می‌شود تا
 مردم، شبکه را متعلق به
 خود بدانند و در گسترش
 و پویایی آن تلاش کنند.**

پای حرف آنان بنشین و سنگ صبور و رازدار آنان باشی.

حفظ کرامت انسان‌ها و شخصیت دادن به افراد شبکه، موجب می‌شود تا
 مردم، شبکه را متعلق به خود بدانند و در گسترش و پویایی آن تلاش
 کنند. همچنین سبب ایجاد الفت و محبت بیشتر، بین اعضای شبکه و
 بین اعضا با سایر مردم خواهد شد.

«إِنِّي سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ: ... لِأَتَحَقَّرُوا وَ لَا تَجْفُوا فُقَرَاءَ شَيْعَةٍ
 آلِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ...»^۲

۱. نهج البلاغه، نامه ۵۳.

۲. بحار الانوار (ط-بیروت)، ج ۷۵، ص ۳۸۲.

[مفضل بن عمر گوید]: از امام صادق علیه السلام شنیدم که می فرمود: ... فقیران شیعه آل محمد علیهم السلام را تحقیر و جفا نکنید... .

۶. درد افراد شبکه، درد شما باشد و برای رفع نیاز سایرین، تمام تلاشتان را بکار ببندید (همدردی کردن)

امام صادق علیه السلام : «... وَ بَرُّوا إِخْوَانَهُمْ فَعَطَفُوا عَلَي ضَعِيفِهِمْ وَ تَصَدَّقُوا عَلَي ذَوِي الْفَاقَةِ مِنْهُمْ...»^۱ دیر صیرفی بر امام صادق علیه السلام وارد شد؛ درحالی که گروهی از اصحاب نزد آن حضرت حضور داشتند. امام فرمود: ...و به برادران دینی خود نیکی کنند و برای برآوردن خواسته‌های ضعیفانشان به آنان مراجعه نمایند و به نیازمندان صدقه دهند... .

امام یکی از ویژگی‌های شیعیان را رجوع به فقرا و نیازمندان برای برآوردن خواسته‌هایشان می‌شمارد. در ایجاد یک شبکه پرداختن به معیشت و اقتصاد و رفع نیازهای افراد از اهمیت بسزایی برخوردار است که موجب می‌شود افراد از بودن در شبکه حس خوبی داشته باشند و به مفید بودن شبکه باور پیدا کنند. به همین خاطر اسلام به ایجاد رابطه برادری تاکید می‌کند و سعی بر این است که مسلمانان رابطه عاطفی باهم برقرار کنند و با یکی شدن دردها و خوشی‌های مردم به سوی ایجاد یک شبکه گسترده جهانی به نام امت واحده که همان مدینه فاضله مهدوی را به همراه دارد، پیش روند.

قال الإمام الجواد علیه السلام : «ثَلَاثُ خِصَالٍ تَجْتَلِبُ بِهِنَّ الْمَحَبَّةُ: الْأَنْصَافُ فِي الْمُعَاشَرَةِ، وَ الْمُوَاسَاةُ فِي الشَّدَاةِ، وَ الْأَنْطَوَاعُ وَ الرَّجُوعُ إِلَى قَلْبِ سَلِيمٍ»^۲ امام جواد علیه السلام فرمودند: سه خصلت جلب محبت می‌کند؛ انصاف در

۱. بحارالانوار (ط-بیروت)، ج ۶۵، ص ۱۵۴.

۲. کشف الغمّه فی معرفه الأئمه (ط-القديمه)، ج ۲، ص ۳۴۹.

معاشرت با مردم، همدردی در مشکلات آن‌ها، همراه و همدم شدن با معنویات.

همدردی کردن با مردم و شراکت در غم و شادی دیگران، موجب می‌شود تا از نظر عاطفی رابطه خوبی بین افراد برقرار شود. حس همدردی، روح وحدت و اتحاد را تقویت می‌کند و قلب‌ها را به یکدیگر نزدیک می‌کند. گاهی اوقات لازم است به وسیله پیامکی کوتاه از تلخی یا اتفاق خوبی که برای اشخاص شبکه پیش‌آمده اعلام همدردی و یا اعلام خرسندی نماییم.

امام حسین علیه السلام:
نیاز مردم به شما از
نعمت‌های خدا بر
شما است. از این
نعمت‌ها خسته و
بیزار نباشید.

امام حسین علیه السلام در مورد نیازهای مردم می‌فرمایند: «إِنَّ حَوَائِجَ النَّاسِ إِلَيْكُمْ مِنْ نِعْمِ اللَّهِ عَلَيْكُمْ فَلَا تَمَلُّوا النَّعْمَ»^۱ نیاز مردم به شما از نعمت‌های خدا بر شما است. از این نعمت‌ها خسته و بیزار نباشید.

همان طور که امام حسین علیه السلام فرموده‌اند نیازهای مردم به ما فرصتی است که ما می‌توانیم با

برآورده کردن آن‌ها یک گام به خداوند نزدیک شویم. در این نگاه کمک به دیگران یک نعمت الهی به شمار می‌آید که خداوند متعال چنین نعمتی را به انسان عنایت کرده است. بنابراین انسان نه تنها باید با افتخار نیاز مردم را برطرف کند بلکه باید شکر چنین فرصت و نعمتی را که خداوند در اختیارش قرار داده، به‌جا بیاورد.

۱. نزهة الناظر و تنبيه الخاطر ص ۸۱ - بحار الانوار (ط-بیروت) ج ۷۱، ص ۳۱۸.

۷. با هم باشید و از هر گونه افتراق بپرهیزید

از یک انگشت کاری ساخته نیست. اگر دو انگشت کنار هم قرار بگیرند نسبت به یک انگشت از کارایی بیش‌تری برخوردارند. همین‌طور هرچه تعداد انگشتان زیاد شود توان آن‌ها نیز زیاد خواهد شد تا جایی که وقتی تمام انگشتان به کمک هم می‌آیند انجام سخت‌ترین کارها میسر می‌شود. جامعه نیز همین‌طور است با قرار گرفتن افراد در کنار هم انجام هر کار ناممکنی، ممکن خواهد شد. با توجه به این مثال اهمیت با هم بودن و وحدت آشکار می‌شود.

امام علی علیه السلام می‌فرماید: «... وَ عَلَيْكُمْ بِالتَّوَّاصِلِ وَ التَّبَادُلِ وَ اِيَّاكُمْ وَ التَّدَابُرِ وَ التَّقَاتُعِ»^۱ ... و بر شما باد به ارتباط و بذل و بخشش و دوری گزیدن از جدایی و پشت کردن به یکدیگر.

امام علی علیه السلام تفرقه و اختلاف را موجب از بین رفتن عزت می‌داند و در این زمینه می‌فرماید: «... فَأَنْظُرُوا إِلَى مَا صَارُوا إِلَيْهِ فِي آخِرِ أُمُورِهِمْ، حِينَ وَقَعَتِ الْفُرْقَةُ، وَ تَشَبَّتِ الْأُلْفَةُ، وَ اخْتَلَفَتِ الْكَلِمَةُ، وَ الْأَفْنِدَةُ، وَ تَشَعَّبُوا مُخْتَلِفِينَ، وَ تَفَرَّقُوا مَتَحَارِبِينَ، قَدْ خَلَعَ اللَّهُ عَنْهُمْ لِبَاسَ كِرَامَتِهِ، وَ سَلَبَهُمْ غَضَارَةَ نِعْمَتِهِ، وَ بَقِيَ قَصَصُ أَخْبَارِهِمْ فِيكُمْ عِبْرًا لِلْمُعْتَبِرِينَ»^۲ پس بنگرید به آخر کارشان «قوم بنی اسرائیل» آن هنگام که بین آن‌ها تفرقه افتاد، و مهربانی و الفت‌ها به هم خورد و سخن‌ها و دل‌ها مختلف و گروه گروه شدند و به جان هم افتادند و پراکنده گشتند و با هم جنگیدند، پس خداوند، لباس عزت را از تن آن‌ها برکند و فراوانی نعمتش را از آن‌ها گرفت و آنچه باقی‌مانده، سرگذشت آنان است تا مایه عبرت،

۱. نهج البلاغه، نامه ۴۷.

۲. نهج البلاغه، خطبه ۱۹۲.

عبرت‌گیرندگان باشد.

افتراق و جدایی آن قدر نابخشودنی و خطای بزرگی است که امیرالمومنین علی (علیه السلام) فریاد «یا عجباً» سر می‌دهد و مردم را این‌گونه مورد خطاب قرار می‌دهد: «... فَبَا عَجَبًا عَجَبًا! وَ اللَّهُ يُمِيتُ الْقُلُوبَ وَ يَجْلِبُ اللَّهُمَّ مِنْ اجْتِمَاعِ هَؤُلَاءِ الْقَوْمِ عَلَى بَاطِلِهِمْ وَ تَفَرُّقِكُمْ عَنْ حَقِّكُمْ»^۱ شگفتا و عجباً! بخدا سوگند، وحدت اینان در راه باطل خود، و پراکندگی شما از راه حق، مایه دلمردگی و فزونی غم و اندوه است.

۸. آنچه برای خود می‌پسندید برای دیگران هم بیسندید

اصل جایگزینی به این معناست که هر فردی در تعامل با دیگران قبل از اقدام به عمل، ابتدا خود را در جای او قرار دهد و ببیندش که چه رفتاری را بر خود می‌پسندد؛ سپس در ادامه همان رفتار را با دیگران انجام دهد.

یکی از اصول مهمی که می‌تواند جامعه اسلامی را متحول و رابطه افراد جامعه را بسیار زیبا کند و درصد رضایت‌مندی عموم مردم را، در ارتباط با یکدیگر، رشد دهد اصل جایگزینی است. اصل جایگزینی به این معناست که هر فردی در تعامل با دیگران قبل از اقدام به عمل، ابتدا خود را در جای

او قرار دهد و ببیندش که چه رفتاری را بر خود می‌پسندد؛ سپس در ادامه همان رفتار را با دیگران انجام دهد. همچنین ببیند چه رفتاری مورد پسندش نیست و دوست ندارد دیگران در ارتباط با او، آن رفتار را انجام دهند. در نتیجه همان عمل و رفتار را در مورد دیگران انجام ندهد و ترک

۱. نهج البلاغه، خطبه ۲۷.

کند. به طور قطع پیاده شدن همین اصل در میان اقشار مختلف مردم می‌تواند جامعه را به مدینه فاضله تبدیل کند.

امام صادق علیه السلام به مفضل می‌فرماید: «أَوْصِيكَ بِسِتِّ خِصَالٍ تُبَلِّغُهُنَّ شِيعَتِي، قُلْتُ: وَ مَا هُنَّ يَا سَيِّدِي؟ قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: ... وَ أَنْ تَرْضَى لِأَخِيكَ مَا تَرْضَى لِنَفْسِكَ...»^۱ تو را به شش خصلت سفارش می‌کنم که آنان را به شیعیان من برسانی. گفتم: آن‌ها کدامند ای سرور من؟ فرمود: ... این که آنچه برای خود می‌پسندی برای برادر دینی خود نیز بپسندی... .

۹. امتیازهای تشکیلاتی

قرآن تفکر مساوی بودن همه و انکار مطلق هرگونه برتری را نفی می‌کند بلکه به جای معیار و ملاک‌های جاهلی و نادرست یک سری ملاک‌های اسلامی و درست مطرح می‌کند که بر اساس آن‌ها افراد امتیازبندی می‌شوند. در آیه ۹ سوره زمر، عبادت‌های شبانه و علم از ملاک‌های برتری افراد شمرده شده است: ﴿أَمَّنْ هُوَ قَانِتٌ آنَاءَ اللَّيْلِ سَاجِدًا وَ قَائِمًا يُحَدِّرُ الْآخِرَةَ وَ يَرْجُوا رَحْمَةَ رَبِّهِ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ إِمَّا يَتَذَكَّرُ أُولُوا الْأَلْبَابِ﴾ [آیا چنین کسی با ارزش است] یا کسی که در ساعات شب به عبادت مشغول است و در حال سجده و قیام، از عذاب آخرت می‌ترسد و به رحمت پروردگارش امیدوار است؟! بگو آیا کسانی که می‌دانند با کسانی که نمی‌دانند یکسانند؟! تنها خردمندان متذکر می‌شوند.

همچنین در آیه ۹۵ نساء یکی دیگر از معیارها جهاد بیان شده که خداوند می‌فرماید: ﴿لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ غَيْرُ أُولِي الضَّرَرِ وَالْمُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ عَلَى الْقَاعِدِينَ دَرَجَةً وَكُلًّا وَعَدَ اللَّهُ الْحُسْنَىٰ وَفَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ عَلَى الْقَاعِدِينَ أَجْرًا عَظِيمًا﴾ مؤمنان وانشسته از جهاد، که آسیب‌مند نیستند، با آنان که با مال و جان خود در راه خدا پیکار می‌کنند یکسان نیستند، زیرا خداوند کسانی را که با مال و جان خود جهاد می‌کنند در مقام و منزلت بر وانشستگان برتری داده، و خدا همه مؤمنان -چه مجاهدان و چه آسیب‌مندان و چه وانشستگان با ایمانی که حضورشان در جهاد ضرورت ندارد- را به فرجامی نیکو مژده داده است، و خدا مجاهدان را بر وانشستگان برتری بخشیده و برای آنان پاداشی بزرگ مقرر داشته است. در آیات دیگر ملاک‌هایی مانند تقوا بیان شده که به علت رعایت خلاصه‌گویی از بیان آن‌ها صرف نظر می‌کنیم.

بنابراین یکی از نکات مهم در داشتن یک شبکه پویا و فعال، امتیاز دادن و توجه به افراد برتر است. چراکه این ارزش‌گذاری موجب می‌شود تا همه افراد احساس کنند کارشان دیده می‌شود. در مرحله دوم موجب دلگرمی افراد فعال و رشد و فعالیت سایر افراد می‌شود. هرچقدر ارزش‌گذاری‌ها واقعی‌تر باشد انسجام شبکه بیش‌تر خواهد شد.

۱۰. بین اعضای ادعایی و حقیقی تفاوت قائل شویم

غالب تشکل‌ها دو گونه عضو دارند. یک گروه اعضای ادعایی هستند که فقط اهل لاف زدن و شعار و هیاهو و قیافه گرفتن هستند. این دسته بیش‌تر به دنبال منافع شخصی و مصادره کردن کارهای تشکیلات به اسم خودشان می‌باشند و اگر هم در اموری پای کار بیایند سلیقه‌ای و

موردی است. در حقیقت این گروه به دنبال اهداف خودشان هستند نه اهداف شبکه. در مقابل اعضای حقیقی با جان و دل، در زبان و عمل تلاش می‌کنند تا اهداف و آرمان‌های شبکه طنین انداز شود. در این زمینه امام صادق علیه السلام به محمد بن عمر بن حنظله می‌گوید «لَيْسَ مِنْ شِيعَتِنَا مَنْ قَالَ بِلِسَانِهِ وَ خَالَفَنَا فِي أَعْمَالِنَا وَ آثَارِنَا وَ لَكِنْ شِيعَتُنَا مَنْ وَافَقَنَا بِلِسَانِهِ وَ قَلْبِهِ وَ اتَّبَعَ آثَارَنَا وَ عَمِلَ بِأَعْمَالِنَا أُولَئِكَ شِيعَتُنَا»^۱ کسی که به زبان، می‌گوید شیعه است و با اعمال و آثار ما مخالفت می‌کند، از پیروان ما نیست، شیعه ما، کسی است که ما را با زبان و قلب همراه باشد و آثار ما را پیروی کند و اعمال ما را انجام دهد. آنان، شیعه ما هستند.

از این رو در ایجاد و فعالیت یک شبکه توجه به تفاوت این دو گروه و تکیه بر اعضای واقعی در ادامه حرکت شبکه و فعال شدن شبکه بسیار مهم و دارای اهمیت است. امیرالمومنین علی علیه السلام به مالک اشتر می‌فرماید: هرگز نباید افراد

امیرالمومنین علی علیه السلام به مالک اشتر می‌فرماید: هرگز نباید افراد نیکوکار و بدکار در نظرت مساوی باشند زیرا این کار سبب می‌شود که افراد نیکوکار در نیکی‌هایشان بی رغبت شوند، و بدکاران در عمل بدشان تشویق گردند.

نیکوکار و بدکار در نظرت مساوی باشند زیرا این کار سبب می‌شود که افراد نیکوکار در نیکی‌هایشان بی رغبت شوند، و بدکاران در عمل بدشان تشویق گردند، هر کدام از اینها را مطابق کارش پاداش ده!

۱. وسائل الشیعه ج ۱۵، ص ۲۴۷. بحار الأنوار (ط-بیروت)، ج ۶۵، ص ۱۶۴.

۱.۱ با افراد سرشناس شبکه در کارهای مهم، مشورت کنیم

مشورت کردن آن قدر اهمیت دارد که پیامبر اسلام ﷺ هیچ انسانی را بی‌نیاز از مشورت نمی‌دانند (ما یستغنی رجلاً عن مشورۃ). امام حسن (علیه السلام) نیز می‌فرماید: «ما تشاور قوم إلا هُودوا إلى رُشدِهِم»^۲ هیچ ملت‌ی با هم مشورت نکردند مگر آن که راه درست خود را پیدا کردند. مشورت کردن یکی از اصول اساسی در شبکه‌سازی است که ثمره آن هدایت به صراط مستقیم است.

امام علی (علیه السلام) در مورد لزوم مشورت کردن به مالک‌اشتر این‌گونه می‌فرماید: «در کار کارگزارانت بنگر و پس از آزمایش به کارشان برگمار، نه به سبب دوستی با آن‌ها. بی‌مشورت دیگران به کارشان مگمار، زیرا به رای خود کار کردن و از دیگران مشورت نخواستن، گونه‌ای از ستم و خیانت است»^۳. در این بیان زیبا حضرت علی (علیه السلام) به زیبایی اشاره دارند که اگر بدون مشورت دیگران تصمیمی گرفته شود نوعی ستم و هیچ انگاشتن دیگران است که زمینه همراهی نکردن افراد شبکه و خیانت آن‌ها را فراهم می‌کند. در مقابل مشورت کردن موجب استفاده از نظرهای دیگران و همراهی و همکاری سایر اعضای شبکه خواهد شد و جلوی کارشکنی و نفاق را نیز می‌گیرد.

تذکر این نکته نیز ضروری است که مراد از مشورت کردن این نیست که تک‌تک افراد شبکه باید مورد مشورت قرار گیرند؛ بلکه مشورت با بزرگان و معتمدین و صاحبان نفوذ در شبکه کافی است و همراهی شبکه را نیز به دنبال خواهد داشت.

۱. نهج الفصاحه، ص ۴۹۷.

۲. تحف العقول، ص ۲۳۳.

۳. نهج البلاغه، نامه ۵۳.

امام صادق (علیه السلام) درباره شرایط و ویژگی‌های مشاوران فرمود: در کارهای خود - که از نظر دین نیز جایز باشد - با کسی مشورت کن که در او این ویژگی‌ها باشد .

۱. عاقل: یعنی کسی باشد که صلاح و فساد امور را می‌فهمد.
۲. عالم: احکام و آداب دینی را می‌داند.
۳. با تجربه: در پیش آمدها صاحب تجربه است.
۴. خیرخواه: با خلوص نیت و صفای باطن درباره مسائل جامعه نظر می‌دهد.
۵. پرهیزکار: از محرّمات و تمایلات نفسانی خودداری می‌کند.^۱

بدیهی است که با هر کس نمی‌توان مشاوره نمود، و هر فردی صلاحیت ندارد تا طرف مشورت قرار گیرد؛ زیرا گاهی اوقات افراد دچار مشکل‌ها و معضله‌هایی اعم از اخلاقی و غیر اخلاقی هستند که مشورت با آنها مایه بدبختی و عقب‌افتادگی است. چنان‌که امام علی (علیه السلام)

در مشورت خود سه کس را راه مده؛ بخیل را، که تو را از بخشندگی منحرف می‌کند و از فقر می‌ترساند. ترسو را، که سبب سست شدن تو در کارها می‌شود و حریص را، که حرص و آز را به ناحق در نظر تو می‌آراید.

در منشوری که برای مالک اشتر هنگام نصبش به استانداری مصر می‌نویسد، یادآور می‌شود که در کارها و امور مربوط به اجتماع و مردم از مشورت با سه طایفه پرهیز کن و در مشورت خود سه کس را راه مده؛ بخیل را، که تو را از بخشندگی منحرف می‌کند و از فقر می‌ترساند. ترسو

۱. مصباح الشریعة، ص ۱۲۵، اعلمی، بیروت، چاپ اول، ۱۴۰۰ ق.

را، که سبب سست شدن تو در کارها می شود و حریص را، که حرص و آز را به ناحق در نظر تو می آراید. «وَلَا تُدْخِلَنَّ فِي مَشُورَتِكَ جَبِيلاً يَغْدِلُ بِكَ عَنِ الْفَضْلِ وَيَعِدُّكَ الْفَقْرَ وَلَا جَبَانًا يُضْعِفُكَ عَنِ الْأُمُورِ هَ وَلَا حَرِيصاً يُزَيِّنُ لَكَ الشَّرَّهَ بِالْجُورِ»^۱

برخی از فواید مشورت کردن را می شماریم؛

۱. احتمال خطا را کم می کند.
۲. استعدادها را شکوفا می کند.
۳. مانع استبداد می شود.
۴. مانع حسادت دیگران می شود.
۵. نوعی احترام به مردم است. ممکن است در مشورت حرف تازه‌ای به دست نیاید ولی احترام به شخصیت مردم است.
۶. وسیله شناخت افراد است.
۷. امداد الهی را دربر دارد. چون دست خدا با جماعت است. البته ذکر این نکته ضروری است که مشورت در مسائلی مجاز است که مربوط به مردم باشد، ولی در اموری که مربوط به خداوند است نظیر بعثت، امامت و عبادت جای مشورت نیست.^۲

۱۲. دائماً مراقبت کنیم تا از مسیر و هدف تشکل فاصله

نگیریم

باید مراقبت و مواظبت کرد که در گذر زمان و شنیدن تعریف و تمجیدها و به به و چه چه‌ها، ذائقه افراد شبکه تغییر نکند و غفلت سراغ شبکه نیاید.

۱. نهج البلاغه، نامه ۵۳.

۲. تفسیر نور آقای قرائتی.

چون اگر غفلت و اسام و رسم‌ها دامن‌گیر شبکه و اعضای فعال آن شد، حق و باطل جای یکدیگر را می‌گیرند و افراد به جای این که حرکت خویش را با حق و آرمان‌ها و اهداف صحیح بسنجند، خود را محور حق می‌شمارند و در این صورت کل شبکه دچار انحراف خواهد شد و به

اضمحلال و نابودی کشیده می‌شود؛ در حالی که خود اعضای شبکه گمان می‌کنند در مسیر صحیح حرکت می‌کنند. از این رو پرداختن به مباحث اندیشه‌ای و گفتمان‌سازی در کنار کارهای اجرایی و رصد و مراقبت لحظه‌ای، در گسترش و موفقیت یک شبکه بسیار ضروری است. بنابراین عدم مراقبت از شبکه موجب می‌شود تا

انسان مصداق این آیه شریفه گردد که می‌فرماید: ﴿قُلْ هَلْ نُنَبِّئُكُمْ بِالْأَخْسَرِينَ

أَعْمَالًا * الَّذِينَ صَلَّى سَعْيُهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ يَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ يُحْسِنُونَ

صُنْعًا﴾^۱ بگو آیا به شما خبر دهیم که

زیانکارترین [مردم] در کارها، چه کسانی هستند؟ آن‌ها که تلاش‌هایشان در زندگی دنیا گم [و نابود] شده؛ با این حال، می‌پندارند کار نیک انجام می‌دهند.

پرداختن به مباحث اندیشه‌ای و گفتمان‌سازی در کنار کارهای اجرایی و رصد و مراقبت لحظه‌ای، در گسترش و موفقیت یک شبکه بسیار ضروری است.

۱۳. ما انتخاب می‌کنیم که دیگران چگونه با ما رفتار کنند

یکی از نکات مهم در شبکه‌سازی برخورد و تعامل درست با مردم است. ما تعیین می‌کنیم که دیگران چه رفتاری را با ما داشته باشند. از این رو

۱. الکهف، آیه ۱۰۳ و ۱۰۴.

رفتار درست و صحیح با افراد شبکه موجب شکل‌گیری رفتار پسندیده و درست در میان افراد شبکه و رفتار صحیح افراد شبکه با ما خواهد شد. امام صادق (علیه السلام) فرموده است: اگر می‌خواهی در جامعه مورد تکریم و احترام باشی با مردم به مدارا و نرمی برخورد کن، و اگر می‌خواهی با تحقیر و اهانت مردم مواجه شوی روش تند و خشونت در پیش گیر.^۱ به طور قطع تند و برخورد نادرست با مردم عکس‌العمل مردم را نیز به همراه خواهد داشت و شخصیت انسان را در میان افراد شبکه متزلزل و دچار خدشه خواهد کرد.

۱.۴. رعایت ادب و احترام نسبت به دیگران

امام صادق (علیه السلام) از پیامبر (صلی الله علیه و آله) نقل فرموده است که سه چیز دوستی انسان را برای برادر مسلمانش خالص می‌گرداند: ۱. با خوشرویی او را ملاقات کند. ۲. در مجلس به او جا دهد. ۳. او را با بهترین نام‌ها بخواند.

احترام گذاشتن به دیگران و تکریم آن‌ها موجب جلب دوستی می‌شود و رابطه دوستی بین افراد شبکه را مستحکم می‌کند. امام صادق (علیه السلام) از پیامبر (صلی الله علیه و آله) نقل فرموده است که سه چیز دوستی انسان را برای برادر مسلمانش خالص می‌گرداند: ۱. با خوشرویی او را ملاقات کند. ۲. در مجلس به او جا دهد. ۳. او را با بهترین نام‌ها بخواند.^۲

همه انسان‌ها دوست دارند که دیگران آن‌ها را دوست داشته باشند و مورد احترام سایرین قرار بگیرند. رعایت ادب و احترام به دیگران شما را در نظر

۱. الحدیث-روایات تربیتی، ج ۱، ص ۹۲.

۲. آداب معاشرت از دیدگاه معصومان (علیهم السلام)، ص ۵۲.

دیگران قدرتمند جلوه می‌دهد و موجب می‌شود که شما شخصیت ویژه و دوست‌داشتنی در میان افراد پیدا کنید که این روش در گسترش شبکه بسیار اثرگذار است.

۱۵. ورود کینه و دشمنی مردم، در دل ممنوع

همیشه مردم را ولی نعمت خود بدانیم و به این باور داشته باشیم که ما خادم مردم و در صدد خدمت رسانی به آن‌ها هستیم. این نگاه و باور، کمک می‌کند تا در مواقعی که برخی از مردم کم‌لطفی و اشتباهاتی را مرتکب شدند، هیچ‌گونه کدورت و کینه‌ای نسبت به آن‌ها نداشته باشیم. چراکه این کینه‌ها مانع از حسن معاشرت انسان با مردم می‌شود. بنابراین یکی از اصول شبکه‌سازی بیرون کردن این کینه‌ها از دل می‌باشد. امام باقر یا امام صادق علیهما السلام می‌فرمایند: «همانا خداوند نرم‌خو و مهربان است و نرمی را دوست دارد و از [نشانه‌های] نرم‌خویی او بیرون کشیدن کینه‌ها و ضدیت‌ها از دل‌های شماست»^۱.

از سوی دیگر نباید کاری کنیم که دشمنی و کینه ما در دل سایر افراد قرار گیرد. بلکه باید با اخلاق خوب، شرایط لازم را برای اثرگذاری در دیگران فراهم کنیم.

امام باقر علیه السلام نیز، با اشاره به مناجات حضرت موسی علیه السلام با خداوند متعال مومنین را از بیان مسائلی که موجب کدورت و دشمنی می‌شود منع کرده؛ می‌فرمایند: «در تورات نوشته است، از جمله مناجات خدای عز و جل با موسی بن عمران علیه السلام این بود که: ای موسی! راز پنهان مرا در باطن خویش پوشیده‌دار، و در آشکارت سازگاری با دشمن

کینه‌ها مانع از
حسن معاشرت
انسان با مردم
می‌شود.

من و دشمن خود را از جانب من اظهار کن و با اظهار راز پنهانم سبب دشنام دادن آن‌ها به من مشو...»^۱.

۱۶. از کارهایی که موجب بدبینی مردم به تشکیلات ما می‌شوند پرهیز کنیم

یکی از نکات مهم دیگر در شبکه‌سازی، حسن اعتماد مردم به شبکه و تشکیلات است. اگر مردم به جای حسن ظن به ما و تشکیلات ما، سوءظن پیدا کردند، خواه و ناخواه ما در گسترش و ادامه کار شبکه دچار مشکل خواهیم شد. از این رو پرهیز از مواضع تهمت و کارهایی که موجب بدبینی و سلب اعتماد مردم می‌شود بسیار لازم و ضروری است.

امیر مؤمنان، علی (علیه السلام) فرمود: «إِيَّاكَ وَ مَوَاطِنَ التُّهْمَةِ وَ الْمَجْلِسَ الْمَطْنُونَ

بِهِ السُّوءُ فَإِنَّ قَرِينَ السُّوءِ يَغَيِّرُ (او یغُرُّ) جَلِيسَهُ»^۲
از جایگاه‌های تهمت و مجالسی که به آن گمان بد می‌رود، بپرهیز؛ زیرا که هم‌نشین بد هم‌نشین خود را تغییر (یا فریب) می‌دهد.

امام صادق (علیه السلام) در جایی دیگر می‌فرماید: «مَنْ دَخَلَ مَوْضِعًا مِنْ مَوَاضِعِ التُّهْمَةِ فَأُتِمَّ فَلَا يُلُومَنَّ إِلَّا نَفْسَهُ»^۳ اگر کسی که خود را در موضع تهمت

پرهیز از مواضع تهمت و کارهایی که موجب بدبینی و سلب اعتماد مردم می‌شود بسیار لازم و ضروری است.

قرار می‌دهد؛ مورد تهمت قرار بگیرد، نباید جز خودش را ملامت کند.

نقل شده است که پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) در مسجدی معتکف بودند. زنی آمد و مدتی با او سخن گفت و بعد برخاست که برود، پیامبر (صلی الله علیه و آله) هم با او به راه

۱. اصول کافی ج ۳، ص ۱۸۰.

۲. الأمالی (للمفید)، ص ۲۲۲.

۳. الأمالی (للسدوق)، ص ۴۹۷.

افتاد. در این هنگام دو نفر از انصار که از کنار آن حضرت عبور می‌کردند، سلام کردند و گذشتند. رسول خدا ﷺ آن‌ها را صدا زد و فرمود: این زن صفیة همسر من است. آن دو گفتند: ای رسول خدا! مگر ما شک داشتیم؟ حضرت فرمود: شیطان مثل خون وارد وجود انسان می‌شود، ترسیدم شیطان بر شما وارد شود شما بدگمان شوید.^۱

۱۷. باهم و در کنار هم برای رسیدن به هدف واحد

هیچ‌گاه خودمان را در مقابل مردم قرار ندهیم همیشه در کنار مردم و با مردم باشیم. اصلاح و هدایت مردم از بیرون و به صورت دستوری امکان‌پذیر نیست و غالباً عموم مردم در مورد کسانی که از بیرون برای آن‌ها تصمیم‌گیری می‌کنند موضع‌گیری می‌کنند و با چنین افرادی همراه نمی‌شوند. باید خودمان را جزئی از مردم بدانیم و در عمل هم طوری رفتار کنیم تا مردم ما را از خودشان بدانند. شبکه‌ای که مردمی باشد و مردم آن را از خودشان بدانند در اندک زمانی فراگیر خواهد شد و چون سیلی تمام اقشار جامعه را همراه خود خواهد کرد. شبکه موفق؛ شبکه‌ای

غالباً عموم مردم در مورد کسانی که از بیرون برای آن‌ها تصمیم‌گیری می‌کنند موضع‌گیری می‌کنند و با چنین افرادی همراه نمی‌شوند.

است که بین افراد آن شبکه تقابل نباشد و همه در کنار هم، با هم، برای رسیدن به هدف واحد تلاش کنند. این نکته به معنای نبودن نظم و قانون نیست بلکه باید همه به این نتیجه برسند که برای رسیدن به هدف، رعایت نظم و قانون الزامی است و همه به چنین ضرورتی رسیده باشند.

۱. هزار و یک حکایت اخلاقی، ص ۴۸۶.

۱۸. تلاش کنیم برای دیگران ایجاد مزاحمت نکنیم

یکی از اموری که باید مورد توجه ما باشد این است که به هیچ‌وجه برای دیگران مزاحمت درست نکنیم. بلکه برعکس شبکه و افراد آن باید تلاش کنند مشکلات افراد شبکه و عموم مردم را برطرف کنند و به نوعی

ایجاد مزاحمت برای دیگران موجب می‌شود دیگران نیز متقابلاً در مقابل شکل‌گیری شبکه ما، عکس‌العمل نشان داده؛ مخالفت کنند.

گره‌هایی که افراد با آن مواجه می‌شوند را باز و از مسیر آن‌ها بردارند. ایجاد مزاحمت برای دیگران موجب می‌شود دیگران نیز متقابلاً در مقابل شکل‌گیری شبکه ما، عکس‌العمل نشان داده؛ مخالفت کنند.

حذیفه بن منصور گوید: از امام جعفر صادق علیه السلام شنیدم که می‌فرمود: «کسی که از مزاحمت مردم دست بردارد، گرچه او یک نفر است که از مزاحمت آنان دست برداشته، لکن در مقابل افراد زیادی از مزاحمت او دست برمی‌دارند»^۱.

۱۹. بردباری در برابر افراد نادان

باید دقت داشته باشیم که همیشه سخن گفتن و پاسخ دادن، کار درستی نیست. در برخی از موارد برای تاثیر گذاشتن بر افراد و حفظ شبکه باید عاقلانه سکوت کرد و با سلام و سلامت از کنار آن‌ها عبور کرد و تعرض آن‌ها را بی‌پاسخ گذاشت. خداوند متعال در آیه‌ی ۶۳ سوره فرقان می‌فرماید: ﴿وَعِبَادُ الرَّحْمَنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا وَإِذَا خَاطَبَهُمُ

۱. آداب معاشرت از دیدگاه معصومان علیهم السلام، ص ۵۲.

اَجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا ﴿﴾ بندگان خدای رحمان کسانی هستند که در روی زمین به فروتنی راه می‌روند و چون جاهلان آنان را مخاطب سازند، به ملایمت سخن گویند .

رسول خدا ﷺ نیز فرموده‌اند: «سه چیز است که هر که نداشته باشد، هیچ کارش تمام نیست: پرهیزگاری که او را از نافرمانی خدا بازدارد، و خلقی که به سبب آن با مردم بسازد و بردباری که

رسول خدا ﷺ نیز فرموده‌اند: «سه چیز است که هر که نداشته باشد، هیچ کارش تمام نیست: پرهیزگاری که او را از نافرمانی خدا بازدارد، و خلقی که به سبب آن با مردم بسازد و بردباری که نادانی نادان را با آن رد کند»

نادانی نادان را با آن رد کند»^۱.

۲۰. در مقام انتقام گیری بر نیامدن

کسانی که مدام درصدد انتقام گرفتن هستند و با کمترین حادثه و اتفاقی به فکر انتقام گرفتن می‌افتند؛ نمی‌توانند دوستان و افراد اطراف خود را حفظ کنند. ارتباط داشتن با افراد انتقام‌جویی که گذشت ندارند، بسیار سخت است و ادامه چنین رابطه‌ای ناممکن می‌باشد. به همین خاطر گذشت و بخشش در ایجاد و استمرار یک شبکه بسیار مهم است و باید مورد توجه قرار گیرد. یکی از سیره‌های رفتاری اهل بیت علیهم‌السلام عفو و گذشت بوده است.

امام سجاد علیه‌السلام کنیزی داشت که روی دستش آب می‌ریخت، ظرف آب از دستش افتاد، و دست امام مجروح شد، اما امام علیه‌السلام به جای تنبیه وی، او را

۱. اصول کافی ج ۳، ص ۱۸۰.

در راه خدا آزاد نمود.^۱ در این روایت امام (علیه السلام) جسم شخص را آزاد نمودند، ولی قطعا روح و اندیشه شخص برای همیشه در خدمت و اسیر امام است. همچنین این عمر گوید: مردی به رسول خدا (ص) عرض کرد: ای رسول خدا! چه مقدار خدمت را می‌بخشی؟ رسول خدا (ص) از جواب ساکت شد، سپس فرمود: روزی هفتاد مرتبه.

در روایت دیگری رسول خدا (ص) فرمودند: «تَجَاوَزُوا عَن ذُنُوبِ النَّاسِ يَدْفَعِ اللَّهُ عَنْكُمْ بِذَلِكَ عَذَابَ النَّارِ».^۲ از گناهان مردم درگذرید، تا خداوند بدین سبب عذاب دوزخ را از شما دور گرداند.

یکی از نکات مورد توجه در مورد بخشش، این است که بخشیدن تمام افراد خطاکار نیز کار صحیحی نیست و اهل بیت (علیهم السلام) از آن منع کرده‌اند.

عفو و گذشت به همان اندازه که در اصلاح شخص بزرگوار مؤثر است شخص فرومایه را تباه می‌کند.

امام علی (علیه السلام) در این زمینه می‌فرماید: «الْعَفْوُ يُفْسِدُ مِنَ اللَّئِيمِ بِقَدْرِ إِصْلَاحِهِ مِنَ الْكَرِيمِ».^۳ عفو و گذشت به همان اندازه که در اصلاح شخص بزرگوار مؤثر است شخص فرومایه را تباه می‌کند. از بیان امیرالمومنین (علیه السلام) روشن می‌شود که بخشش و گذشت از فرد خاطی اثر تربیتی دارد و موجب اصلاح افراد می‌شود. اما باید دقت داشت میوه و غذای سالم

نیز، معده‌ای را که زخم شده اذیت می‌کند. از این رو بخشیدن فرد تبه‌کار که فطرت و ذاتش به علت گناه تغییر کرده است اثر تربیتی به همراه نخواهد داشت بلکه بدتر مفسده و خرابی نیز به بار می‌آورد.

۱. مشکاة الانوار فی غرر الاخبار، ص: ۳۶۷.

۲. مجموعه ورام ج ۲، ص ۱۲۰.

۳. کنز الفوائد ج ۲، ص ۱۸۲ - بحار الانوار (ط-بیروت) ج ۷۴، ص ۴۱۹.

۲۱. انعطاف‌پذیر باشید

برای هر کاری راهکارهای مختلف و متفاوتی وجود دارد. در انجام برنامه‌ها بر یک راهکار پافشاری نکنیم. انعطاف‌پذیری و تغییر روش در کارها می‌تواند کارایی مجموعه ما را بالا ببرد و کارها سرعت بگیرند و افراد مجموعه به عقل و خرد و تدبیر ما بیشتر اعتماد کنند.

۲۲. مراقبت کنیم بین افراد شبکه رابطه عاطفی و دوستانه برقرار باشد.

باید تلاش کنیم رابطه خوبی بین ما و افراد شبکه و بین افراد شبکه برقرار باشد. وجود اصطحکاک بین افراد شبکه مانع گسترش و پایدار ماندن شبکه می‌شود. هر چقدر رابطه بین افراد شبکه صمیمی‌تر و دوستانه‌تر باشد و افراد رابطه مستحکم‌تری با هم داشته باشند شبکه منسجم‌تر خواهد شد. از این رو مراقبت و محافظت بر شکل‌گیری رابطه درست بین افراد شبکه از اهمیت زیادی برخوردار است که مدیر شبکه باید توجه زیادی به این مهم داشته باشد. امام صادق (علیه السلام): «صَدَقَةٌ يُجِبُّهَا اللَّهُ إِصْلَاحُ بَيْنِ النَّاسِ إِذَا تَفَاسَدُوا، وَتَقَارُبٌ بَيْنَهُمْ إِذَا تَبَاعَدُوا»^۱ صدقه‌ای که خداوند آن را دوست دارد عبارت است از اصلاح میان مردم، هرگاه رابطه‌شان تیره شد و نزدیک کردن آن‌ها به یکدیگر، هرگاه از هم دور شدند.

۲۳. در صورت اشتباه کردن افراد، عذر آن‌ها را بپذیریم

تنبیه و طرد افراد خطاکار یکی از شیوه‌هایی است که به جای اصلاح، مشکلات بیش‌تری به بار می‌آورد. وقتی سیره اهل بیت (علیهم السلام) را مورد مطالعه

۱. کافی (ط-الإسلامیه) ج ۲، ص ۲۰۹.

قرار می‌دهیم با شیوه جدیدی آشنا می‌شویم که مؤثرتر و مفیدتر است. اهل بیت (علیهم‌السلام) جز در مواردی که هیچ‌گونه امیدی به هدایت فرد نداشتند به جای طرد و راندن، خطای افراد را ندیده و عذر افراد را می‌پذیرفتند و به این شیوه قلوب افراد را متمایل به اسلام می‌نمودند.

قال حُسَيْنُ بنِ عَلِيٍّ (عليه السلام): «لَوْ شَتَمَنِي رَجُلٌ فِي هَذِهِ الْأُذُنِ، وَ أَوْمَى إِلَى الْأُيْمَنِ، وَ اعْتَذَرَ لِي فِي الْأُخْرَى لَقَبِلْتُ ذَلِكَ مِنْهُ، وَ ذَلِكَ أَنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) حَدَّثَنِي أَنَّهُ سَمِعَ جَدِّي رَسُولَ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله) يَقُولُ: لَا يَرُدُّ الْخَوْضَ

مَنْ لَمْ يَقْبَلِ الْعُذْرَ مِنْ مُحِقٍّ أَوْ مُبْطِلٍ.»^۱ امام حسین (علیه السلام) فرمودند: «چنانچه با گوش خود بشنوم که شخصی مرا دشنام می‌دهد و سپس معذرت‌خواهی او را بفهمم، از او می‌پذیرم و گذشت می‌نمایم، چون که پدرم امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) از جدم رسول خدا (صلى الله عليه وآله) روایت نمود: کسی که پوزش و عذرخواهی دیگران را نپذیرد، بر حوض کوثر وارد نخواهد شد.»

امام حسین (علیه السلام) فرمودند: «چنانچه با گوش خود بشنوم که شخصی مرا دشنام می‌دهد و سپس معذرت‌خواهی او را بفهمم، از او می‌پذیرم و گذشت می‌نمایم، چون که پدرم امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) از جدم رسول خدا (صلى الله عليه وآله) روایت نمود: کسی که پوزش و عذرخواهی دیگران را نپذیرد، بر حوض کوثر وارد نخواهد شد.»

از نگاه دینی نه تنها باید عذر افراد

را بپذیریم بلکه باید فرصتی را بین گناه و کیفر قرار دهیم تا شخص برای عذرخواهی فرصت داشته باشد. امام حسن (علیه السلام) در این زمینه می‌فرماید: «... لَا تُعَاجِلِ الدَّنْبَ بِالْعُقُوبَةِ وَ اجْعَلْ بَيْنَهُمَا لِلْإِعْتِدَارِ طَرِيقًا... أَوْسَعُ مَا

۱. إحقاق الحق ج ۱۱، ص ۴۳۱.

يَكُونُ الْكَرِيمُ بِالْمَغْفِرَةِ إِذَا ضَاقَتْ بِالْمُذْنِبِ الْمَعْدِرَةُ»^۱ گناه را زود کيفر مده، بلکه میان گناه و کيفر، راهی برای عذرخواهی باقی بگذارد... شایسته‌ترین زمان برای این که بزرگوار گذشت کند وقتی است که عرصه عذر بر گنهکار تنگ گردد.

امیرالمومنین علی (علیه السلام) نیز در سفارش بر فرزندش بر لزوم عذرپذیری تاکید کرده، می‌فرماید: «اِحْمِلْ نَفْسَكَ مَعَ اَخِيكَ عِنْدَ صَرْمِهِ عَلَى الصَّلَةِ وَ عِنْدَ صُدُودِهِ عَلَى اللُّطْفِ وَ الْمَسْأَلَةِ وَ عِنْدَ جُمُودِهِ عَلَى الْبَدَلِ وَ عِنْدَ تَبَاعُدِهِ عَلَى الدُّنُوِّ وَ عِنْدَ شِدَّتِهِ عَلَى اللَّيْنِ وَ عِنْدَ جُرْمِهِ عَلَى الْاِغْتِدَارِ حَتَّى كَأَنَّكَ لَهُ عَبْدٌ وَ كَأَنَّهُ ذُو نِعْمَةٍ عَلَيْكَ وَ اِيَّاكَ أَنْ تَصْعَعَ ذَلِكَ فِي غَيْرِ مَوْضِعِهِ وَ أَنْ تَتَعَلَّهٗ بِغَيْرِ اَهْلِهِ»^۲ چون برادرت از تو جدا گردد، تو پیوند دوستی را برقرار کن، اگر روی برگرداند تو مهربانی کن، و چون بخل ورزد تو بخشنده باش، هنگامی که دوری می‌گزیند تو نزدیک شو، و چون سخت می‌گیرد تو آسان گیر، و به هنگام گناهش عذر او بپذیر، چنان که گویا بنده او می‌باشی، و او صاحب نعمت تو می‌باشد. مبادا دستورات یاد شده را با غیر دوستان انجام دهی، یا با انسان‌هایی که سزاوار آن نیستند بجا آوری.

پیامبر عظیم شأن اسلام نیز کسی را که عذر دیگران را نمی‌پذیرد جزء بدترین افراد شمرده؛ بیان می‌کنند: «أَلَا أَنْتِبُّكُمْ بِشَرِّ النَّاسِ قَالُوا بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ مَنْ أَبْغَضَ النَّاسَ وَ أَبْغَضَهُ النَّاسُ ثُمَّ قَالَ أَلَا أَنْتِبُّكُمْ بِشَرِّ مَنْ هَذَا قَالُوا بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ الَّذِي لَا يَقْبَلُ عَثْرَةَ وَ لَا يَقْبَلُ مَعْدِرَةَ وَ لَا يَعْفُرُ ذَنْبًا»^۳ آیا شما را از بدترین افراد مردم خبر ندهم؟ عرض کردند: چرا

۱. بحار الأنوار (ط-بیروت) ج ۷۵، ص ۱۱۵.

۲. بحار الأنوار (ط-بیروت) ج ۷۴، ص ۲۲۸.

۳. بحار الأنوار (ط-بیروت) ج ۶۹، ص ۲۰۳.

، ای رسول خدا . فرمود : کسی که مردم را دشمن بدارد و مردم نیز او را دشمن بدارند . سپس فرمود : آیا بدتر از این را به شما معرفی نکنم؟ عرض کردند : چرا ، ای رسول خدا ، فرمود : کسی که از لغزشی در نمی‌گذرد و پوزشی را نمی‌پذیرد و گناهی را نمی‌بخشد.

۲۴. اگر اشتباهی مرتکب شدیم حتما عذرخواهی کنیم

عذرخواهی کردن در صورت اشتباه، نه تنها موجب پایین آمدن شأن و مرتبه انسان در نظر مردم نمی‌شود بلکه چنین رفتار درست و بجایی موجب محبوبیت بیش‌تر می‌شود. عموم افراد جامعه، به کسانی که چنین جسارتی دارند و به هنگام رخ دادن خطا و اشتباه عذرخواهی می‌کنند بسیار علاقه‌مندند و این رفتار آن‌ها را حمل بر صداقت و واقع‌بینی

یکی از ویژگی‌های مومنین این است که تمام تلاششان را می‌کنند تا کاری که موجب عذرخواهی شود را انجام ندهند. چون عذرخواهی کردن زیاد، شخصیت انسان را خورد و فرد را نزد دیگران کوچک می‌کند.

می‌کنند. امام علی علیه السلام می‌فرمایند: «عذرخواهی نشانه خردمندی انسان است». در حدیث معراج نیز آمده است : «دنیا خواهان، کسانی هستند پرخور و پرخنده و پر خواب و پرخشمند و کمتر خشنود. اگر به کسی بدی کنند، پوزش نمی‌طلبند و اگر کسی از آنان پوزش بخواهد، معذرت او را نمی‌پذیرند»^۱.

البته این نکته را در نظر داشته باشیم که یکی از ویژگی‌های مومنین این است که تمام تلاششان را می‌کنند تا کاری که موجب عذرخواهی شود را انجام ندهند. چون عذرخواهی کردن زیاد، شخصیت انسان را خورد و فرد

۱. بحارالانوار، ج ۷۴، ص ۲۳.

را نزد دیگران کوچک می‌کند. در روایات اهل بیت نیز بر این نکته بسیار تاکید شده است. امام حسین علیه السلام می‌فرماید: «إِنَّ الْمُؤْمِنَ لَا يُسِيءُ وَلَا يَعْتَدِرُ، وَ الْمُنَافِقُ كُلُّ يَوْمٍ يُسِيءُ وَ يَعْتَدِرُ»^۱ همانا شخص مؤمن کار زشت و نادرست انجام نمی‌دهد و عذرخواهی هم نمی‌کند. ولی فرد منافق هر روز مرتکب خلاف و کارهای زشت می‌گردد و همیشه عذرخواهی می‌نماید.

۲۵. یکی بودن قول و عمل

سعی کنیم قول و عملمان یکی باشد. اگر خودمان برای گفته‌های خود، ارزش قائل نباشیم و به آن‌ها عمل نکنیم، چگونه ممکن است انتظار داشته باشیم که دیگران روی حرف ما حساب باز کنند و سخنان ما را محترم بشمارند و به آن‌ها عمل کنند. رسول اکرم صلی الله علیه و آله می‌فرماید: «مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَ الْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُفِ إِذَا وَعَدَ»^۲ هر کس به خدا و روز قیامت ایمان دارد، هر گاه وعده می‌دهد باید وفا کند.

انسان برای اینکه
خلف وعده نکند لازم
است قبل از هر قولی،
توان و استعداد خود
را ارزیابی نماید اگر
انجام چنین کاری در
توانش نیست چنین
قولی ندهد.

امام علی علیه السلام نیز، اهمیت وفای به عهد را این‌گونه بیان کرده‌اند: «لَيْسَ مِنْ فَرَائِضِ اللَّهِ شَيْءٌ أَلْتَأَسُّ عَلَيْهِ اجْتِمَاعًا مَعَ تَفَرُّقِ أَهْوَانِهِمْ وَ تَشْتَتِ آرَائِهِمْ مِنْ تَعْظِيمِ الْوَفَاءِ بِالْعَهْدِ»^۳ هیچ‌یک از فرائض الهی همانند وفای

۱. بحار الأنوار، ج ۷۵، ص ۱۲۰. تحف العقول، ص ۲۴۸.

۲. شرح الکافی-الأصول و الروضه ج ۱۰، ص ۱۸.

۳. نهج البلاغه، نامه ۵۳.

به عهد نیست که مردم با همه خواسته‌های گوناگون و دیدگاه‌های مختلف، بیشتر بر آن اتفاق نظر داشته باشند.

امام حسن (علیه السلام): «المَسْؤُولُ حُرٌّ حَتَّى يَعِدَ، وَ مُسْتَرْتَقٌ الْمَسْئُولِ حَتَّى يَنْجُزَ»^۱ انسان تا وعده نداده، آزاد است. اما وقتی وعده می‌دهد زیر بار مسؤولیت می‌رود، و تا به وعده‌اش عمل نکند رها نخواهد شد.

انسان برای اینکه خلف وعده نکند لازم است قبل از هر قولی، توان و استعداد خود را ارزیابی نماید اگر انجام چنین کاری در توانش نیست چنین قولی ندهد. روشن است که قول ندادن بهتر است از قول دادنی که به همراهش عمل نباشد. امام صادق (علیه السلام) از چنین وعده‌هایی پرهیز داده؛ می‌فرماید: «لَا تَعِدَنَّ أَحَاكَ وَعَدَا لَيْسَ فِي يَدِكَ وَفَاؤُهُ»^۲ به برادرت وعده‌ای مده که وفای به آن در توان تو نباشد.

۲۶. کارهای خوب دیگران را ببینیم و قدردانی کنیم

توجه کردن و دیدن کارهای خوب دیگران و ارج نهادن به کارهای افراد شبکه در دلگرمی و تلاش بیش‌تر آن‌ها اثرگذار است. درست است که افراد به تشکر ما نیازی ندارند ولی تشکر و قدردانی ما به این معناست که کارهای آن‌ها رصد و ارزش‌گذاری می‌شود.

امام سجاد (علیه السلام) در مورد حق کسی که نیکی کرده، فرموده‌اند: «أَمَّا حَقُّ ذِي الْمَعْرُوفِ عَلَيْكَ فَاَنْ تَشْكُرَهُ وَ تَذْكُرَ مَعْرُوفَهُ، وَ تُكْسِبُهُ الْمَقَالَةَ الْحَسَنَةَ وَ

افراد به تشکر ما نیازی ندارند ولی تشکر و قدردانی ما به این معناست که کارهای آن‌ها رصد و ارزش‌گذاری می‌شود.

۱. بحار الانوار (ط-بیروت) ج ۷۵، ص ۱۱۳.

۲. بحار الانوار (ط-بیروت) ج ۷۵، ص ۲۵۰ - تحف العقول ص ۳۶۷.

تُخْلِصَ لَهُ الدُّعَاءَ فِيمَا بَيْنَكَ وَ بَيْنَ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ، فَإِذَا فَعَلْتَ ذَلِكَ كُنْتَ قَدْ شَكَرْتَهُ سِرًّا وَ عَلَانِيَةً، ثُمَّ إِنَّ قَدْرَتَ عَلَيَّ مُكَافَأَتِهِ يَوْمًا كَافِيَتَهُ»^۱ حق کسی که به تو نیکی کرده، این است که از او تشکر کنی و نیکی اش را به زبان آوری و از وی به خوبی یاد کنی و میان خود و خدای عزوجل برایش خالصانه دعا کنی، هرگاه چنین کردی بی گمان پنهانی و آشکارا از او تشکر کرده‌ای. سپس اگر روزی توانستی نیکی او را جبران کنی، جبران کن.

امام رضا علیه السلام: «مَنْ لَمْ يَشْكُرِ الْمُنْعَمَ مِنَ الْمَخْلُوقِينَ لَمْ يَشْكُرِ اللَّهَ عَزَّوَجَلَّ»^۲ هر کس در مقابل خوبی مردم تشکر نکند، از خدای عزوجل تشکر نکرده است.

امام علی علیه السلام: «شُكْرُكَ لِلسَّخِطِ عَلَيْكَ يُوْجِبُ لَكَ مِنْهُ صَلاَحًا وَ تَعَطُّفًا»^۳ سپاسگزاری از کسی که از تو ناخشنود است، سبب رفع ناراحتی و مهربانی او نسبت به تو می‌شود.

امام علی علیه السلام: «مَنْ صَنَعَ بِمِثْلِ مَا صُنِعَ إِلَيْهِ فَأَمَّا كَافَاهُ وَ مَنْ أضعَفَهُ كَانَ شَكُورًا»^۴ هر کس در برابر خوبی‌ای که به او شده همانند آن را انجام دهد آن را تلافی کرده است و اگر بیش‌تر از آن خوبی کند، سپاسگزاری نموده است.

۱. امالی (للصدوق) ص ۳۷۲ {شبهه این حدیث در تحف العقول ص ۲۶۵ و من لا یحضر الفقیه ج ۲، ص ۶۲۲}.

۲. عیون الاخبار الرضا علیه السلام ج ۲، ص ۲۴.

۳. تصنیف غررالحکم و درر الکلم ص ۲۸۰.

۴. کافی (ط-الاسلامیه) ج ۴، ص ۲۸.

۲۷. عدم افراط در موعظه

یکی از اصول شبکه‌سازی اعتدال در وعظ و نصیحت است. یکی از مشکلات مهم، که امروزه خانواده‌ها در روابط با فرزندان با آن روبرو هستند نصیحت‌های بی‌شمار و تکراری است که هیچ‌گاه فرزندان به آن

افراط در موعظه،
نه تنها تأثیری در
مخاطب ندارد، بلکه
ارزش کلام انسان
را نیز از بین می‌برد

گوش فرا نمی‌دهند. از این رو در بحث شبکه‌سازی که شبیه مسأله تربیت فرزند است باید دقت داشته باشیم که افراط در موعظه، نه تنها تأثیری در مخاطب ندارد، بلکه ارزش کلام انسان را نیز از بین می‌برد و موجب می‌شود تا افراد شبکه به شنیدن حرف‌های این چنینی عادت کنند و هیچ‌وقت به سخنان این افراد ترتیب عمل ندهند.

در موعظه کردن باید استعداد و ظرفیت طرف مقابل را سنجید و به اندازه گنجایش افراد وعظ و موعظه اتفاق بیفتد. امام علی علیه السلام می‌فرماید: «کَلِمَ النَّاسِ عَلَي قَدْرِ عَقُولِهِمْ»^۱ با مردم به مقدار عقل و فهمشان تکلم کنید.

۲۸. شنونده خوبی باشیم

شنونده خوبی باشیم و خوب گوش دادن به سخنان دیگران را یاد بگیریم. گوش دادن به سخن و کلام دیگری موجب می‌شود تا او در نهایت آرامش خیال، با خاطری آرام، منویات قلبی و احساسات خود را با ما در میان بگذارد و انتقادهای خود را به راحتی بیان کند. همچنین موجب می‌شود برایمان احترام قائل شود و نظرات ما را به خوبی گوش داده، در صدد عمل بر آن‌ها برآید. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله آن قدر به سخنان دیگران خوب

۱. دیوان امیرالمؤمنین علی بن ابیطالب علیه السلام ص ۸.

گوش می‌کردند که مورد تهمت عده‌ای از مشرکین قرار گرفتند و حضرت را «اذن» یعنی گوش خواندند.

۲۹. موقعیت‌شناس بودن

امام علی علیه السلام در روایتی بسیار زیبا فرموده اند: «ذَا اسْتَوْلَى الصَّلَاحُ عَلَى الزَّمَانِ وَ أَهْلِهِ ثُمَّ أَسَاءَ رَجُلٌ الظَّنَّ بِرَجُلٍ لَمْ تَظْهَرِ مِنْهُ خُوبَةٌ فَقَدْ ظَلَمَ، وَ إِذَا اسْتَوْلَى الفَسَادُ عَلَى الزَّمَانِ وَ أَهْلِهِ فَأَحْسَنَ رَجُلٌ الظَّنَّ بِرَجُلٍ فَقَدْ غَرَّرَ»^۱ هنگامی که صلاح و نیکی، زمانه و مردم آن را در برگیرد در چنین شرایطی اگر کسی گمان بد به دیگری ببرد که از او گناهی آشکار نشده است بی‌تردید به او ستم کرده است، اما هنگامی که فساد بر زمان و اهل آن فراگیر شد هر کس به دیگری گمان خوب ببرد قطعاً خود را فریب داده است؛ یعنی در جامعه‌ای که همه خوبند و جو غالب بر اساس حسن‌ظن پایه‌ریزی گردیده، کسی حق بدبینی و سوء‌ظن به دیگران را ندارد و اگر در زمانی فساد حاکم باشد، حسن‌ظن به افراد، خلاف عقل است. در این‌جا نوع روابط انسان‌ها در زمان‌های مختلف فرق می‌کند.

امام جواد علیه السلام می‌فرماید: «مَنْ لَمْ يَعْرِفِ المَوَارِدَ أَعْيَتْهُ المَصَادِرُ»^۲ هر کس موقعیت‌شناس نباشد جریانات، او را می‌رباید و هلاک خواهد شد.

همچنین امام علی علیه السلام وقتی شخصی در حضورش سخنی بزرگ‌تر از شأن خود گفت، فرمودند: «وَ قَدْ تَكَلَّمَ بِكَلِمَةٍ يُسْتَصْعَرُ مِثْلُهُ عَنِ قَوْلِ مِثْلِهَا: لَقَدْ طَرَبْتُ شَكِيرًا، هَدَرْتُ سَقْبًا»^۳ پر درنیاورده پرواز کردی، و در خردسالی آواز بزرگان سر دادی.

۱. نهج البلاغه، حکمت ۱۱۴.

۲. بحار الأنوار (ط-بیروت) ج ۶۸، ص ۳۴۰.

۳. نهج البلاغه، حکمت ۴۰۲.

با توجه به این روایات اهمیت موقعیت‌شناسی و زمان‌شناسی روشن می‌شود. در بحث شبکه‌سازی نیز باید یاد بگیریم که چه وقت شوخی و

گاهی اوقات یک شوخی بی‌جا می‌تواند تمام شبکه و یا ارتباط بخشی از افراد شبکه با ما را، دچار مشکل کند.

چه وقت جدی باشیم. هیچ‌گاه طرف مقابلمان را دست نیندازیم و در بیان منظورمان از گفتن جملات و کلماتی که بار اخلاقی و فرهنگی مناسبی ندارند به طور جدی خوداری نماییم. در شوخی کردن باید به موقعیت و زمان آن، و به شخصیت شخصی که با او شوخی می‌کنیم توجه کنیم. گاهی اوقات یک شوخی بی‌جا می‌تواند تمام شبکه و یا ارتباط بخشی از افراد شبکه با ما را، دچار مشکل کند.

۳۰. صریح و صادق بودن

سعی کنیم در روابط و گفتگوی خود با دیگران صریح و صادق باشیم. رک و صریح بودن و دوری از ابهام و دو پهلو سخن گفتن تکلیف مخاطب را روشن می‌کند و مخاطب را از سردرگمی در می‌آورد. از این رو سخن ما، در برخی موارد اگرچه به نفع مخاطب نیست ولی چون صریح بوده و طرف مقابل منظور ما را شفاف متوجه شده، مورد پسند قرار می‌گیرد. علاوه بر این صریح نبودن، طرف مقابل را به اشتباه می‌اندازد و موجب می‌شود طرف مقابل به حدس و گمان متوسل شود و از واقعیت دور گردد. امام صادق (علیه السلام) حق‌گویی را از حقوق مومنین بر یکدیگر دانسته، بیان می‌کند: «إِنَّ لِلْمُؤْمِنِ عَلَى الْمُؤْمِنِ سَبْعَةَ حُقُوقٍ فَأَوَجِبُهَا أَنْ يَقُولَ الرَّجُلُ حَقًّا وَ إِنْ كَانَ عَلَى نَفْسِهِ أَوْ عَلَى وَالِدَيْهِ فَلَا يَمِيلُ هُمَّ عَنِ الْحَقِّ»^۱ مؤمن را

۱. مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، ج ۹، ص ۴۵.

بر مؤمن، هفت حق است. واجب‌ترین آن‌ها این است که آدمی تنها حق را بگوید، هر چند بر ضد خود یا پدر و مادرش باشد و به خاطر آن‌ها از حق منحرف نشود.

۳۱. از بکار بردن کلمات زشت جدا خودداری کنید

استفاده از کلمات زشت در صحبت با دیگران تأثیر و بازتاب بسیار بدی دارد و افراد را در ارتباط داشتن با شبکه دچار مشکل می‌کند. امام علی (علیه السلام) می‌فرماید: «إِيَّاكَ وَ مَا يَسْتَهْجُونَ مِنَ الْكَلَامِ فَإِنَّهُ يَحِسُّ عَلَيْكَ اللَّئَامَ وَ يُنْفِرُ عَنْكَ الْكِرَامُ»^۱ از به زبان آوردن سخنان زشت بر حذر باش. زیرا فرومایگان را گرد تو جمع می‌کند و گرانمایگان را از تو فراری می‌دهد.

حضرت امیرالمومنین (علیه السلام) جاری کردن سخن زشت بر زبان را، موجب دور شدن افراد گران‌مایه و جمع شدن افراد فرومایه در گرد انسان می‌دانند که همین مسأله برای تضعیف شبکه کافی

حضرت امیرالمومنین (علیه السلام) جاری کردن سخن زشت بر زبان را، موجب دور شدن افراد گران‌مایه و جمع شدن افراد فرومایه در گرد انسان می‌دانند.

است. از این رو رعایت آداب در سخن گفتن در شبکه‌سازی بسیار مهم و ضروری است.

امام باقر (علیه السلام) نیز در ذیل آیه شریفه ﴿قُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا﴾^۲ می‌فرماید: «قُولُوا لِلنَّاسِ أَحْسَنَ مَا تُحِبُّونَ أَنْ يُقَالَ لَكُمْ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ يُبْعِضُ اللَّعَانَ السَّبَّابَ الطَّعَانَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ الْفَاحِشَ الْمُتَفَحِّشَ السَّائِلَ الْمُلْحِفَ

۱. غرالحکم و دررالکلم ص ۱۷۲.

۲. بقره، آیه ۸۳.

وَيُحِبُّ الْحَيَّ الْحَلِيمَ الْعَفِيفَ الْمُتَعَفِّفَ»^۱ بهترین سخنی که دوست دارید مردم به شما بگویند، به آن‌ها بگویید، چرا که خداوند، لعنت کننده، دشنام دهنده، زخم زبان زنده بر مؤمنان، زشت گفتار، بدزبان و گدای سمج را دشمن می‌دارد و با حیا و بردبار و عقیف پارسا را دوست دارد.

۳۲. با هرگونه ظلم و تبعیض مقابله کنیم

ظلم و تبعیض دو عامل مهمی هستند که به سادگی ناراضبیتی به بار آورده و انسجام شبکه را از بین می‌برند. مدیران شبکه نه تنها باید تلاش کنند

مقابله قاطع با ظلم و احیای حقوق محرومان یکی از اصول مهمی است که موجب دلگرمی، سرسپردگی و حسن ظن افراد به شبکه می‌شود.

که هیچ‌گونه ظلم و تبعیضی در زیرمجموعه آن‌ها رخ ندهد بلکه باید از قرار گرفتن در موضع اتهام به ظلم و تبعیض نیز بپرهیزند. بنابراین لازم است مدام رصد کنند و با شفاف‌سازی هر گونه تهمتی را از خویشتن دفع و رفع کنند. از این رو مقابله قاطع با ظلم و احیای حقوق محرومان یکی از اصول مهمی است که موجب دلگرمی، سرسپردگی و حسن ظن افراد به شبکه می‌شود. حضرت علی علیه السلام از قول نبی مکرم

اسلام صلی الله علیه و آله می‌فرماید: «لَنْ تَقْدَسَ أُمَّةٌ لَا يُؤْخَذُ لِلضَّعِيفِ فِيهَا حَقُّهُ مِنَ الْقَوَى غَيْرِ مُتَتَعَبٍ»^۲ جامعه‌ای که در آن حق محرومان و ضعیفان از قدرتمندان بازستانده نشود، افرادش هیچ‌گاه روی سعادت و خوشبختی را نخواهند دید.

۱. امالی (للصدوق) ص ۲۵۴.

۲. نهج البلاغه، نامه ۵۳.

حرف آخر...

آنچه که امروز نبود آن در میان توده فعالان فرهنگی مشاهده می‌شود. نداشتن فکر تشکیلاتی از یک سو و نبودن یک تشکیلات جامع و گسترده از سوی دیگر است. در حال حاضر اکثر کارهای فرهنگی به صورت جزیره‌ای انجام می‌شود و غالب فعالان فرهنگی از توان افراد هم‌سو و هم‌فکر خویش بی‌اطلاع هستند. نداشتن تشکیلات و جبهه واحد، معضلات فراوانی را به همراه دارد که به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود. اولین مشکل نداشتن جبهه واحد، موازی‌کاری و هدر رفتن سرمایه‌های مالی و انسانی است. دوم؛ چون کارهای فرهنگی قائم به شخص است دیگر دوام و استمرار ندارد. شخص مدتی فعالیت فرهنگی انجام می‌دهد و در پایان کار را بدون رسیدن به نتیجه مطلوب رها می‌کند. سوم؛ اولویت‌بندی‌ها فراموش می‌شود و همه افراد، آن کاری را که مورد توجه عموم مردم است بدون کارِ کارشناسی انجام می‌دهند. چهارم؛ گاهی اوقات، عملیات فرهنگی زودتر از موعد انجام می‌گیرد که این خود به جای درمان، اشاعه درد را به همراه دارد. موارد دیگری نیز می‌توان برشمرد که به‌خاطر رعایت اختصار از بیان آن خودداری می‌کنیم.

بر این اساس برای گسترش فرهنگ دینی در جامعه اسلامی از انجام کار تشکیلاتی ناگزیریم. از آن جایی که اصلاح اندیشه بر اصلاح رفتار مقدم است برای رسیدن به این مهم، داشتن فکر تشکیلاتی از ضرورت ویژه‌ای برخوردار است؛ کسانی که فکر تشکیلاتی ندارند به طور قطع در انجام کار تشکیلاتی نیز توفیقی نخواهند داشت. ما بر این باوریم که برای جبهه‌شدن رعایت یک سری اصول و ارزش‌ها لازم و ضروری است. به همین دلیل این اصول را در تحقیق حاضر گردهم آوردیم تا فعالان فرهنگی با مطالعه و دقت نظر در اصول مذکور و رعایت آن‌ها علاوه بر

یافتن فکر تشکیلاتی به تشکیل جبهه فرهنگی انقلاب اسلامی کمک شایانی نمایند.

در پایان از تمام کسانی که در انجام این تحقیق، حقیر را یاری کردن به ویژه دوست ارجمند جناب مهندس علی رضانی بی نهایت سپاسگزارم. از تمام دوستان و سرورانی که این کتاب را مطالعه می فرمایند عاجزانه تقاضا دارم که با ارائه نظرات و راهنمایی های خود ما را در ادامه مسیر و اصلاح اشکال های کتاب حاضر کمک نمایند.

منابع:

۱. قرآن کریم
۲. نهج البلاغه
۳. ابن بابویه، محمد بن علی. مصحح: لاجوردی، مهدی. (۱۳۷۸ق).
عیون الأخبار الرضا علیه السلام. تهران: نشر جهان.
۴. ابن بابویه، محمد بن علی. (۱۳۷۶). **الأمالی (للصدوق)**.
تهران: کتابچی.
۵. ابن بابویه، محمد بن علی. مصحح: غفاری، علی اکبر.
(۱۴۱۳ق). **من لایحضره الفقیه**. قم: دفتر انتشارات اسلامی
وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم.
۶. ابن شعبه حرانی، حسن بن علی. محقق/مصحح: غفاری، علی
اکبر. (۱۳۶۳). **تحف العقول**. قم: جامعه مدرسین.
۷. اربلی، علی بن حسین. محقق/مصحح: رسولی محلاتی،
سیدهاشم. (۱۳۸۱ق). **کشف الغمّه فی معرفه الأئمّه (ط -
القدیمه)**. تبریز: بنی هاشمی.
۸. پاینده، ابوالقاسم. (۱۳۸۲). **نهج الفصاحه (مجموعه کلمات
قصار حضرت رسول ﷺ)**. تهران: دنیای دانش.
۹. تمیمی آمدی، عبدالواحد بن محمد. محقق/مصحح: درایتی،
مصطفی. (۱۳۶۶ش). **تصنیف غررالحکم و درر الکلم**. قم:
دفتر تبلیغات.

۱۰. تمیمی آمدی، عبدالواحد بن محمد. محقق/مصحح: رجائی، سید مهدی. (۱۴۱۰ق). **غررالحکم و دررالکلم**. قم: دارالکتاب الإسلامی.
۱۱. تمیمی آمدی، عبدالواحد بن محمد. محقق و مصحح: درایتی، مصطفی. (۱۳۶۶). **تصنیف غررالحکم و دررالکلم**. قم: دفتر تبلیغات.
۱۲. حر عاملی، محمد بن حسن. مترجم: فارابی، محمد علی و عباسی، یعسوب. (۱۳۸۸). **آداب معاشرت از دیدگاه معصومین علیهم السلام (وسائل الشیعه الی تحصیل مسائل الشریعه)**. مشهد: بنیاد پژوهش‌های اسلامی آستان قدس رضوی.
۱۳. حلوانی، حسین بن محمد بن حسن بن نصر. (۱۴۰۸ق). **نزهه الناظر و تنبیه الخاطر**. قم: مدرسه امام مهدی (عج).
۱۴. حمیری، عبدالله بن جعفر. (۱۴۱۳ق). **قرب الإسناد (ط- الحدیثه)**. قم: موسسه آل‌البتت علیهم السلام.
۱۵. شیخ حر عاملی، محمد بن حسن. (۱۴۰۹ق). **وسائل الشیعه (جلد ۱۲، ۱۵)**. قم: موسسه آل‌البتت علیهم السلام.
۱۶. طبرسی، علی بن حسن. مترجم: هوشمند، مهدی. (۱۳۷۹). **مشکاه الأنوار فی غرر الأخبار**. قم: دارالثقلین.
۱۷. طبرسی، علی بن حسن. (۱۳۴۴). **مشکاه الأنوار فی غرر الأخبار**. نجف: المکتبه الحیدریه.
۱۸. فرید تنکابنی، مرتضی. (۱۳۸۵). **الحديث (روایات تربیتی از مکتب اهل بیت علیهم السلام)**. تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی.

۱۹. قمی، عباس. (۱۴۱۴ق). **سفینه البحار**. قم: اسوه.
۲۰. کراجکی، محمد بن علی. محقق/مصحح: نعمه، عبدالله. (۱۴۱۰ق). **کنز الفوائد**. قم: دارالذخائر.
۲۱. کلینی، محمد بن یعقوب. (۱۴۲۹ق). **کافی (ط) - دارالحديث** (جلد سوم). قم: دارالحديث
۲۲. کلینی، محمد بن یعقوب. ترجمه: مصطفوی، جواد. (۱۳۷۵). **اصول کافی ثقها لاسلام کلینی** (جلد چهارم). تهران: ولی عصر
۲۳. کلینی، محمد بن یعقوب. محقق/محصص: غفاری، علی اکبر و آخوندی، محمد. (۱۴۰۷ق). **الکافی (ط-الإسلامیه)** (جلد دوم). تهران: دارالکتب الإسلامیه.
۲۴. لیشی واسطی، علی بن محمد. محقق/مصحح: حسنی بیرجندی، حسین. (۱۳۷۶). **عیون الحکم و المواعظ (لیثی)**. قم: دارالحديث
۲۵. مازندرانی، محمدصالح بن احمد. (۱۳۸۲ق). **شرح الکافی - الأصول و الروضة**. تهران: المكتبة الإسلامیه.
۲۶. مجلسی، محمدباقر بن محدثقی. (۱۴۰۳ق). **بحار الأنوار (ط-بیروت)** (جلد ۸، ۶۷، ۶۵، ۷۱، ۷۵). بیروت: دار إحياء التراث العربی.
۲۷. محمدی ری شهری، محمد. مترجم: شیخی، حمیدرضا. (۱۳۸۹). **میزان الحکمه**. قم: موسسه علمی فرهنگی دارالحديث، سازمان چاپ و نشر.

۲۸. محمدی ری شهری، محمد. ترجمه: اسلامی، سید حسن. (۱۳۷۹). **دوستی در قرآن و حدیث**. قم: سازمان چاپ و نشر دارالحدیث.
۲۹. محمدی، محمدحسین. (۱۳۸۷). **هزار و یک حکایت اخلاقی**. قم: نیلوفرانه.
۳۰. **مصباح الشریعه**
۳۱. مفید، محمد بن محمد. (۱۴۱۳ق). **الأمالی (للمفید)**. قم: کنگره شیخ مفید.
۳۲. میبدی، حسین بن معین الدین. مترجم: زمانی، مصطفی. **دیوان امیرالمؤمنین (علیه السلام)**. قم: دار نداء الإسلام للنشر.
۳۳. نبوی، محمدحسن. (۱۳۸۷). **نشریه مبلغان (۱۰۹، آبان و آذر ۱۳۸۷)**. قم: معاونت تبلیغ و آموزش‌های کاربردی حوزه‌های علمیه اداره کل امور رسانه‌ها
۳۴. نوری، حسین بن محمدتقی. (۱۴۰۸ق). **مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل (جلد اول)**. قم: موسسه آل البيت علیهم السلام.
۳۵. ورام بن ابی‌فراس، مسعود بن عیسی. مترجم: عطایی، محمدرضا. (۱۳۶۸). **مجموعه ورام، آداب و اخلاق در اسلام / ترجمه تنبیه الخواطر**. مشهد: بنیاد پژوهش‌های اسلامی آستان قدس رضوی.

ما اعتقادمان این است که بهترین راهی و برترین حربه ای که می تواند این راه ها را باز کند و هدایت الهی را و هدایت انقلابی را در ذهن ها و جان ها بنشاند و به میوه بیاورد، متمرکز بکند؛ یک تشکیلات است. ما عقیده داریم که اگر چنانچه کسانی بخواهند برای انقلاب کار کنند و این ها متشکل نباشند، متجمع نباشند، نخواهند توانست از لحاظ کیفیت و از لحاظ کمیّت آن کاری را بکنند که یک گروه متشکل انجام خواهد داد.

مقام معظم رهبری ۶/۹/۱۸